DieGem
Diversiteit en Gemeenschapsvorming
Solidariteit in Diversiteit

Rapport Retrospectieve case study

Nieuw-Sledderlo (Genk)

Jana Verstraete

Pascal De Decker & Stijn Oosterlynck

DieGem working paper

3 november 2016

Draft only. Please do not cite without permission.

www.solidariteitdiversiteit.be

Met steun van IWT – Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie

Universiteit Antwerpen · KU LEUVEN · HoGent · Universiteit Gent · LUCA · iwt

Inhoudstafel

1. Inleiding 4

2. Beschrijving in context 7

2.1. Historische wijkschets: het ontstaan van Nieuw-Sledderlo 7

2.2. Sociaal-ruimtelijke situering 8

2.3. Masterplan LO2020 9

3. Diversiteit 14

3.1. Een gewijzigde etnisch culturele diversiteit aan wijkbewoners 14

3.2. Weinig sociaaleconomische diversiteit 16

3.3. De rol van toewijzingsprocedures in de sociale huisvesting 17

4. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit 18

4.1. Interpersoonlijke praktijk van solidariteit in de direct woonomgeving 18

4.2. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit op buurtniveau 20

5. Burgerschapspraktijken 22

5.1. Positie van moslims in de samenleving 22

5.2. Huurstaking voor een betere woonkwaliteit 23

5.3. Strijd voor het behoud van de Sledderzee 24

5.4. Professionele ondersteuning om tot collectieve claims en actie te komen 25

6. Bronnen van solidariteit 27

6.1. Ontmoeting 27

6.2. Gedeelde waarden en normen 29

6.3. Strijd 31

6.4. Interdependentie 32

7. Plaats 33

7.1. De eigen woning en de direct woonomgeving 33

7.2. Ruimtelijke interventies op wijkniveau 37

8. Leerprocessen 40

9. Solidariteit in spanningsvelden 43
9.1. Universalistisch - particularistisch 43
9.2. Afstand-nabijheid 45
10. Besluit 48
Bibliografie 50
Geanalyseerde documenten 50
Academische referenties 50
Lijst geïnterviewden 51
Observatiemomenten 52
Bijlage 1: Overzicht geïnterviewde beroepskrachten Nieuw-Sledderlo 53

1. Inleiding

In het DieGem onderzoek zoeken we naar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Anders dan bij heersende en structurele vormen van solidariteit binnen de context van een natiestaat zoeken wij naar nieuwe vormen van solidariteit op plaatsen waar mensen van diverse afkomst elkaar tegenkomen: op de werkvloer, in de woonomgeving, op school, in de sportclub, het jeugdhuis, enz. Onze hypothese is dat de betrokkenen op deze plaatsen leren omgaan met culturele diversiteit en aangezet worden om burgerschapspraktijken op te zetten die leiden tot innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Om deze hypothese te testen, zetten we 32 case studies op. Dit rapport vat de resultaten van één van die case studies samen.

Case

Nieuw-Sledderlo is de meest zuidelijk gelegen woonwijk in Genk en telt bijna 2.000 inwoners. Er wonen voornamelijk huurders van de sociale huisvestingsmaatschappij (SHM) Nieuw Dak. Van bij de opbouw van de wijk in de jaren 1970 vormen de bewoners een etnisch cultureel diverse groep. Doorheen de laatste jaren is het aandeel bewoners met Turkse herkomst echter sterk toegenomen tot zo'n 70 procent. Verder wonen er mensen met herkomst uit allerlei landen zoals Marokko, België, Italië, Polen en Nederland.

Hoewel heel wat bewoners graag in Nieuw-Sledderlo wonen, kent de wijk sociale en ruimtelijke knelpunten die het samenleven onder druk zetten. Ondanks de aanwezigheid en inzet van verschillende sociale partners – onder andere Nieuw Dak, buurtwerk, straathoekwerk en jeugdwelzijnswerk – bleef het moeilijk om deze knelpunten aan te pakken en bleken louter sociale interventies ontoereikend. Daarop werd besloten om ook ruimtelijk in de wijk in te grijpen. Het Masterplan LO2020 werd uitgewerkt en moet de gehele wijk, waaronder de woningen van Nieuw Dak en de publieke ruimten, grondig hertekenen. Bewoners worden doorheen de verschillende fasen van het plan betrokken en krijgen inspraak in de uitwerking ervan.

In dit rapport onderzoeken we of er solidariteit groeit in deze etnisch cultureel diverse wijk. We gaan na hoe bewoners het samenleven en de onderlinge contacten ervaren. We hebben daarbij specifieke aandacht voor de impact van LO2020 en andere professionele ingrepen in de wijk op het samenleven en de mate waarin die nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit stimuleren en/of ondersteunen.

Methodologie

Dit case onderzoek vond plaats van oktober 2014 tot mei 2015. Het startte met oriënterende gesprekken met de directeur van Nieuw Dak en met het diensthoofd wijk- en bewonerszaken van de SHM. In de beginfase werd ook een voormalige directeur van Nieuw Dak geïnterviewd om inzicht te krijgen in de geschiedenis van Nieuw-Sledderlo en de rol en aanpak van de SHM in de wijk.

Na deze verkennende fase volgde een documentanalyse. Daarin werden documenten met betrekking tot het Masterplan en verslagen van Nieuw Dak geanalyseerd. Later kregen we van respondenten andere documenten aangereikt. De documentanalyse liep dan ook verder doorheen het ganse onderzoeksproces. Een overzicht van alle documenten is te vinden in de bibliografie.

Ten derde hadden we semi-gestructureerde interviews met beroepskrachten in de wijk. Zij werken in de verschillende organisaties in Nieuw-Sledderlo, zoals Nieuw Dak, het buurtwerk en een basisschool.

Op een na alle interviews werden opgenomen en getranscribeerd. Tabel 1 in bijlage 1 geeft een overzicht van alle beroepskrachten en hun functie waarmee gesproken werd doorheen het onderzoek.

Observatiemomenten zijn een vierde bron van informatie. Een eerste observatie was een meeloopdag met de wijkmeester[1] van Nieuw Dak. Daarna was de onderzoeker aanwezig op een aantal activiteiten voor bewoners, zoals een kijkdag in de nieuwe appartementsgebouwen. De onderzoeker bleef voor en na geplande interviews ook een aantal keer aanwezig in de wijk om rond te wandelen of bracht tijd door in het buurthuis.

Tot slot volgende een intensieve inleefperiode. Gedurende twee weken – onderbroken tijdens het weekend – kon de onderzoeker verblijven bij een bewoonster die in de nieuwbouwappartementen woont en haar familie die elders in de wijk woont. Aanvankelijk was het tijdens deze observatieperiode de doelstelling om te focussen op het samenleven in de nieuwbouwappartementen. Omdat het zeer moeilijk was om hier contact te krijgen met verschillende bewoners en omdat er ook interessante informatie werd gevonden buiten deze plek, werd de focus opnieuw opgeschaald naar het samenleven in de ganse wijk. Tijdens de inleefperiode werd ook deelgenomen aan zo veel mogelijk activiteiten in het buurthuis. Dan werd vaak informeel en kort gepraat met deelnemers. Iedere dag schreef de onderzoeker uitgebreide veldnotities. Daarnaast waren er een aantal informele interviews. Om bewoners niet af te schrikken en om een vertrouwelijke sfeer te creëren en behouden, werden deze gesprekken niet opgenomen maar achteraf uitgebreid gereconstrueerd in de veldnotities. Op het einde van het rapport is een overzicht opgenomen met alle respondenten van het onderzoek. Tijdens deze inleefperiode vonden tot slot ook nog gesprekken plaats met verschillende beroepskrachten in de wijk.

Na deze verblijfsperiode volgden nog twee observatiemomenten: een bewonersvergadering in de nieuwbouwappartementen en de dag van het Park dat in mei in Nieuw-Sledderlo werd georganiseerd.

Een eerste draft van voorliggend rapport werd besproken binnen de DieGem ploeg en met betrokken beroepskrachten uit de wijk. Op basis van feedback uit beide hoeken werd de eerste draft herwerkt.

Bedenkingen

We formuleren graag een aantal bedenkingen bij het onderzoek, die men in het achterhoofd moeten houden bij het lezen van dit rapport.

- Terwijl de onderzoekster de ervaring had dat bewoners tijd nodig hadden om haar als buitenstaander te leren kennen en te vertrouwen, was de inleefperiode kort. Beroepskrachten uit de wijk bevestigen deze ervaring. Daardoor kon slechts een beperkt netwerk van bewoners worden opgebouwd. Alle observatiemomenten brachten de onderzoekster naar schatting samen met ruim 80 bewoners. Met een dertigtal kon een informeel en veelal kort praatje worden aangegaan. Bij vier van hen vond ook een uitgebreid gesprek plaats. Andere bewoners waarmee langer gesproken werd, werden via de gastfamilie gevonden. De gastfamilie was een grote hulp bij het in contact geraken met bewoners door het introduceren van de onderzoekster. Sommige wijkbewoners, ontmoet tijdens activiteiten, waren ten tweede pas bereid tot een gesprek eens ze wisten dat de

[1] De wijkmeester is de 'voelspriet' van Nieuw Dak in de wijk. Het is een medewerker van de dienst wijk- en bewonerszaken en is dagelijks aanwezig in de wijken. Daar vangt hij/zij signalen (zowel positief als negatief), is hij/zij vaak het eerste aanspreekpunt voor bewoners en bemiddelt hij/zij tussen bewoners onderling of tussen bewoners en andere diensten van Nieuw Dak.

onderzoekster bij deze familie verbleef. Daardoor bleef de onderzoekster wel deels afhankelijk van één toegangspoort. Een tweede invalshoek voor respondenten was het deelnemen aan activiteiten om in contact te komen met bewoners. Maar deze deelnemers vormen slechts een kleine groep in de wijk.

- Het gebruik van de publieke ruimten in de wijk en de mate waarin daar ontmoetingen plaatsvinden en dat bewoners deelnemen aan activiteiten in de wijk, varieert sterk doorheen het jaar. In de koude en natte maanden is er weinig beweging op straat, maar als het mooi weer wordt, 'ontdooit' de wijk en begint het leven op straat te bloeien. In de inleefperiode was het meestal grijs en regenachtig weer. Hierdoor waren weinig buurtbewoners aanwezig in de publieke ruimte: weinigen verplaatsten zich te voet of met de fiets doorheen de wijk en er waren zo goed als geen bewoners die langere tijd verbleven in de publieke ruimte, bijvoorbeeld in het park. Rondhangen en aanwezig zijn in de wijk leverde daardoor heel weinig contacten met bewoners op. Daarom bleef de zoektocht naar respondenten beperkt tot de hierboven beschreven toegangspoorten. Door het slechte weer konden we ook geen interacties in de publieke ruimten observeren.
- Bewoners die we konden bevragen waren hoofdzakelijk (zeer) positief over de wijk en het samenleven. Toch hoorden we van beroepskrachten dat er ook een belangrijke groep bewoners dit niet zo positief ervaart. Door (herhaaldelijk) aan te bellen bij een aantal bewoners waarvan we via respondenten wisten dat ze in dit profiel pasten, probeerden we ook deze bewoners te betrekken in het onderzoek. Maar zij waren niet thuis of zeer wantrouwig tegenover de onderzoeker en niet bereid tot een gesprek. Bij het beschrijven en analyseren van solidariteit in de wijk, is het dus belangrijk om in het achterhoofd te houden dat niet alle bewoners die even (sterk) ervaren en dat hun stem veelal ontbreekt in het rapport.
- Tot slot is het belangrijk om aan te stippen dat het sociale leven in de wijk in sterke mate gescheiden is op basis van gender. Mannen en vrouwen komen op andere plaatsen samen. Het zijn voornamelijk vrouwen die deelnemen aan activiteiten in het buurthuis. Daardoor had de onderzoekster veel makkelijker toegang tot vrouwelijke bewoners voor informele gesprekken.

Dank

We danken in de eerste plaats de familie die bereid was om de onderzoekster twee weken als gast in huis te nemen, om mee te denken over mogelijke respondenten en om zo goed als mogelijk te helpen bij het onderzoek. Verder danken we alle andere respondenten voor de tijd die ze wilden vrijmaken om ons te woord te staan en ons wegwijs te maken in Nieuw-Sledderlo.

2. Beschrijving in context

In deze sectie schetsen we een beeld van de wijk waarin we onderzoek deden. We bespreken achtereenvolgens de ontstaansgeschiedenis van Nieuw-Sledderlo, de sociaal-ruimtelijke context van de wijk en het Masterplan LO2020 dat in 2008 werd ontwikkeld.

2.1. Historische wijkschets: het ontstaan van Nieuw-Sledderlo

Nieuw-Sledderlo werd gebouwd naar het idee van een ***satellietstad***[2] in Zuid-Genk. In de jaren 1950 en 1960 kende Genk een sterke groei door de industrialisering die er zich voltrok. Bevolkingsprognoses verwachtten een verdubbeling van de toenmalige 50.000 inwoners tegen het jaar 2000. Eén van de strategieën om daar mee om te gaan was de ontwikkeling van de 'sub-stad' of satellietstad Nieuw-Sledderlo. Deze satellietstad moest dienen als huisvesting voor werknemers van de industriezones die ook ten zuiden van Genk zouden werden ontwikkeld (Ryckewaert, 2006). Deze nieuwe sub-stad zou tot volwaardige stad worden uitgebouwd, met naast private woningen een groot aantal sociale woningen. Verder werden ook de nodige sociale en culturele voorzieningen ingepland.

In de jaren 1960 kocht de sociale huisvestingsmaatschappij Nieuw Dak gronden aan om sociale woningen te bouwen in de te ontwikkelen satellietstad. Vanaf 1963 ontwierp de stedenbouwkundige Sam J. van Embden de satellietstad (De Meulder e.a., 2007). De bouwwerken startten in een dan nog volledig bebost gebied (zie figuur 1). In 1971 waren de eerste 100 woningen gerealiseerd. Tot 1981 volgde een stelselmatige uitbreiding van het aantal huizen en appartementsgebouwen (ND 2).

Figuur 1. Start van de bouw in Nieuw-Sledderlo (uit Ryckewaert, 2006: 208)

De bevolkingsgroei in Genk was uiteindelijk niet zo groot als de prognoses hadden voorspeld en de volledige satellietstad werd nooit gerealiseerd. Enkel Nieuw Dak bouwde er sociale woningen. De voorziene sociale en culturele voorzieningen werden nooit gerealiseerd. In plaats van een kernstad,

[2] Het doel was om een volwaardige stedelijke kern met een integrale en harmonieuze samenlevingsvorm uit te bouwen. Die kern zou echter als een satelliet verbonden en ondergeschikt blijven van de moederstad, namelijk Genk (Ryckewaert, 2006, p. 203). Een dergelijke satellietstad heeft eigen stedelijke sociale, culturele en economische voorzieningen.

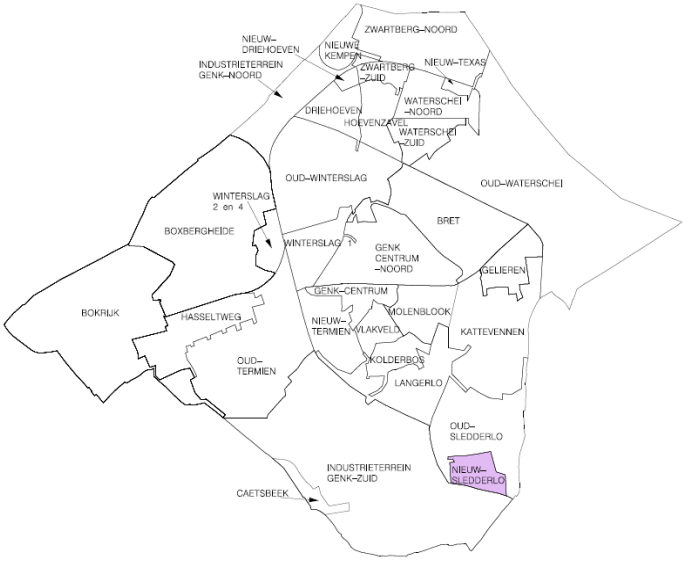
verbonden met de 'hoofdstad' Genk, bleef Nieuw-Sledderlo daardoor een **onafgewerkte en geïsoleerde wijk**. Dit heeft de leefbaarheid in de wijk van bij de start onder druk gezet.

> *"Het isolement van de wijk, verborgen op het beboste plateau, het gebrek aan voorzieningen of een degelijke verbinding met Genk maakten van de wijk een haast onleefbaar fragment dat elke inbedding in een groter stedelijk geheel miste."* (Ryckewaert, 2006: 212).

> "*De wijk Nieuw Sledderlo (gelegen in Genk Zuid) is gebouwd in de jaren 60 als onderdeel van een satellietstad, die echter nooit is voltooid. Door zijn geïsoleerde ligging heeft deze wijk nooit beroep kunnen doen op voorzieningen die noodzakelijk zijn om een wijk leefbaar te houden."* (Kenniscentrum Vlaamse Steden, 2012)

2.2. Sociaal-ruimtelijke situering

Nieuw-Sledderlo is de **meest zuidelijk gelegen woonwijk** van Genk. Samen met Oud-Sledderlo en Terboekt vormt Nieuw-Sledderlo het stadsdeel *Sledderlo*[3]. In Nieuw-Sledderlo zijn ruim 600 adressen[4] en wonen bijna 2.000 inwoners. Ongeveer 55% van de woningen zijn huizen en zo'n 45% zijn appartementen. De appartementsgebouwen vormen de buitenrand van de wijk, binnenin bevinden zich de huizen. Alle woningen in de wijk waren oorspronkelijk eigendom van de sociale huisvestingsmaatschappij Nieuw Dak. Later kregen bewoners van huizen de kans hun woning te kopen. Vandaag is ongeveer een derde van de huisbewoners eigenaar van de woning (Wijkleidraad Genk Zuid, 2014; Wijkschets Nieuw-Sledderlo).

Figuur 2. De deelwijken van Genk
(Bron: Wijkschets Nieuw-Sledderlo)

Figuur 3. Groot-Sledderlo
(Bron: Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d., slide 10)

[3] Respondenten noemen het stadsdeel ook 'Groot-Sledderlo'. Om verwarring te vermijden, zullen we in dit rapport steeds over Groot-Sledderlo spreken als we het over het stadsdeel hebben.
[4] Momenteel ligt het aantal adressen lager (rondom de 480) door het renovatieproces.

In Nieuw-Sledderlo verkeert een groot deel van de bewoners in een **maatschappelijk kwetsbare positie**. De werkloosheid is er hoog, heel wat mensen werken via tijdelijke arbeidscontracten, er is een lage scholingsgraad, er is veel (kans)armoede en heel wat bewoners ondervinden moeilijkheden om de (lage) huur te betalen (ND 4, SG, St, Wijkleidraad Genk Zuid, 2014).

> *"Nieuw-Sledderlo is een sociale woonwijk. Voor mij is het een groene wijk waar heel veel plaats is voor ontmoeting en waar veel groen is, waar kinderen veel kunnen spelen. Maar waar ook nog heel wat kansarmoede is. En waar toch wel wat mensen wonen die met problemen kampen. Dat is ook nog altijd de realiteit."* (SG 1)

In de wijk zijn heel wat **sociale diensten** aanwezig die gericht zijn op individuele en collectieve ondersteuning van zowel kinderen, jongeren als volwassenen: Kind en Gezin, Jeugdwelzijnswerk (GIGOS vzw), Huis van het Kind, straathoekwerk (LiSS), buurtwerk (Stebo). Ook de maatschappelijk assistent van Nieuw Dak die verantwoordelijk is voor Nieuw-Sledderlo heeft een kantoor en zitdag in de wijk, net als de wijkmanager[5] van de stad Genk.

2.3. Masterplan LO2020

2.3.1. Aanleiding LO2020

In Nieuw-Sledderlo, maar ook ruimer in Groot-Sledderlo, zetten een aantal knelpunten het (samen) leven in de wijk onder druk. Het gaat niet alleen om de grote aanwezigheid van '**achterstellingsfactoren'** in de wijk, maar ook om **ruimtelijke knelpunten.** Ten eerste is er milieuhinder (luchtvervuiling) door de nabijheid van industrieterreinen. Daarnaast is er ook een gebrek aan sociale, culturele en economische voorzieningen. Zo zijn er zo goed als geen horecagelegenheden, geen verenigingen of sportinfrastructuur, geen bankautomaat en zeer weinig winkels. Ook de minder goede bouwkwaliteit (zoals het gebrek aan toereikende warmte- en geluidisolatie) van de appartementen in Nieuw-Sledderlo zorgt voor ongenoegen bij en spanning tussen bewoners. Verder zijn het geïsoleerd karakter en het negatieve imago van Nieuw-Sledderlo knelpunten. De verschillende deelwijken van Groot-Sledderlo zijn als eilandjes die weinig tot niet met elkaar in verbinding staan. Om al deze knelpunten aan te pakken, werd besloten om een masterplan te ontwikkelen waarbij de verschillende ontwikkelingen op elkaar zijn afgestemd, vanuit eenzelfde visie vertrekken en samen voor de herwaardering van Groot-Sledderlo moeten zorgen. Ook de beslissing van Nieuw Dak om de appartementsgebouwen in de wijk te vervangen door nieuwbouwrealisaties, lag mee aan de basis om over te gaan tot een masterplan. Deze plannen grijpen immers sterk in op de gebouwde omgeving en het karakter van de wijk. In 2007 besliste de gemeenteraad om een masterplan op te stellen. Een jaar later werd met de ontwikkeling van het *Masterplan LO2020* van start gegaan (Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d b.; Wijkleidraad Genk Zuid, 2014).

Van bij de start werd ingezet op **communicatie en participatie van bewoners**. Daarmee beoogt men het doorbreken van het negatieve imago van (Nieuw-)Sledderlo door de wijk ook op een positieve manier onder de aandacht te brengen. Door de bewoners te betrekken en inspraak te geven, wil men een beroep doen op hun expertise over de wijk, een draagvlak creëren voor het masterplan, bewoners

[5] De wijkmanager is niet alleen verantwoordelijk voor Nieuw-Sledderlo, maar voor Groot-Sledderlo en Caetsbeek.

aanspreken op hun verantwoordelijkheden en hen tot 'eigenaar' van de wijk maken (Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d. b).

2.3.2. LO2020 in Nieuw-Sledderlo

In Nieuw-Sledderlo zet het Masterplan sterk in op het hertekenen van de publieke ruimten, het inbedden van de wijk in het gehele stadsdeel Groot-Sledderlo, het verbeteren van de woonkwaliteit in de appartementsblokken van Nieuw Dak en het creëren van een sociale mix in de wijk. We bespreken eerst enkele ruimtelijke knelpunten en ingrepen in de publieke ruimten van de gehele wijk, daarna kijken we naar de ingrepen in de wooninfrastructuur.

Figuur 4. Nieuw-Sledderlo vanuit de lucht voor de start van LO2020 (Bron: Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d., slide 8)

Nieuw-Sledderlo is een **donkere wijk**. Zowel in de wijk als daarrond is veel bebossing (figuur 4) die een donkere indruk nalaat. De bebossing is weinig of niet toegankelijk, er wordt zwerfvuil gedumpt en wordt door jongeren als hangplaats gebruikt, wat voor onveiligheidsgevoelens zorgt bij bewoners.

De wijk is verder erg **geïsoleerd**. Ze ligt het meest zuidelijk in Genk en heeft slechts één toegangsweg. De wijk heeft *"geen link met het centrum, helemaal niet. Ze is helemaal weggeduwd"* (ND 4). Iemand die niet in de wijk werkt, woont of bij iemand op bezoek komt, zal nooit in de wijk komen. Ook de bebossing rond de wijk geeft een afgelegen gevoel. Deze isolatie van de wijk wordt doorbroken door een nieuwe doorgangsweg aan te leggen ('wijklus'), die de wijk moet verbinden met andere stadsdelen. Op die manier wordt ook passage van niet-wijkbewoners gecreëerd. Recenter werd in een fietstocht van de burgemeester[6] met bewoners en professionele buurtkrachten afgesproken dat het bos tussen Oud- en Nieuw-Sledderlo wordt uitgedund en dat er een fiets- en wandelpad komt om verbinding te creëren.

[6] De burgemeester bezoekt ieder jaar alle stadsdelen van Genk tijdens de zogenoemde Wijktour en treedt er in contact met bewoners om te horen wat er leeft. In 2015 vond het bezoek aan Sledderlo plaats in mei.

Ook de bebossing is aangepakt. Het donkere stuk centraal in de wijk is sterk uitgedund en omgevormd tot het '**Groen Hart**'. Figuren 5 en 6 geven het verschil weer.

Figuur 5: Donker bos voor het wegkappen van bomen (Bron: Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d., slide 10)

Figuur 6. Groen Hart na herinrichting

De **binnenpleintjes** tussen de tuinen van bewoners waren ook dicht beboste stukken (zie figuur 4). Na een inspraakmoment voor bewoners, waar zij met rode en groene ballonnen aanduidden wat ze wel of niet fijn vonden op deze plekken (figuur 7), werden de binnenpleinen hertekend.

Figuur 7. Inspraakmoment binnenpleintje (Bron: Nieuwsbrief LO2020, mei 2011)

De verschillende binnenpleintjes en de groene stroken tussen huizen werden met elkaar verbonden door nieuwe fiets- en wandelpaden. Waar deze paden werden aangelegd, werd net als de inrichting van de uitgedunde bosstukken in samenspraak met bewoners beslist opdat ze zo aangenaam mogelijk en aangepast aan hun noden zouden zijn:

> *"We hebben samen met mensen nagedacht oké welke paden moeten daar ook doorkomen? Welke functies moeten er in komen? Nu je begrijpt dat dat niet zo'n heel groot aandeel van de wijk bereikt. Maar uiteindelijk, dat is wat langzaam aan zo gegroeid en we zien in de praktijk dat het werkt."* (SG)

Ook de wooninfrastructuur wordt aangepakt. Terwijl de huizen met het masterplan onaangeroerd blijven, worden alle **appartementsgebouwen** – op 5 na die later gebouwd zijn – allemaal afgebroken en vervangen door nieuwbouw. Dit omdat ze bouwfysisch niet meer toereikend zijn, maar ook om op het samenleven in te grijpen.

> *"Als de appartementen zelf konden praten, waren ze al lang naar een bejaardentehuis!"* (BW 2)

De appartementen zijn, zoals de bewoner in het citaat hierboven verwoordt, zeer oud en voldoen daarom niet meer aan hedendaagse normen. Ze zijn klein en wat betreft temperatuur en geluid slecht geïsoleerd. Appartementen zijn per verdiep naast elkaar gepositioneerd. Om naar een appartement te gaan moet iedereen langs de 'loopbruggen'[7] die langs de badkamer en keuken van ieder appartement gaan. Enkel voordeuren van studio's liggen in de centrale trappenhal. Dit legt druk op het samenleven

[7] Loopbruggen zijn 'buitengangen' of doorlopende balkons waarlangs bewoners naar hun voordeur moeten. Ze zijn te zien op figuur 14 op pagina 34.

door geluidsoverlast, een gebrek aan privacy en het feit dat er veel mensen op heel kleine oppervlakte samenleven.

Met het oog op de **nieuwbouwappartementen** is afgetoetst bij bewoners wat zij belangrijk vinden en wat er zeker niet of wel moet worden meegepakt uit de oude gebouwen:

> *"We hebben met bewoners op een bepaald moment zitten zoeken, wat is hier eigenlijk belangrijk? Wat moeten we zeker behouden in het concept? Wat vinden jullie goed? Waar wilt ge meer van of welke dingen wilt ge anders? En dan kwamen we eigenlijk heel snel uit op we willen meer privacy. Want via de loopbruggen voorbij de badkamer, voorbij de keuken wandelen dat is niet aangenaam. Maar de loopbruggen zijn voor ons heel fijn, omdat we daar zitten en we hebben contact met elkaar. Dus we willen ook nog dat er ontmoeting gecreëerd wordt. En door al die verhalen bij elkaar te leggen, kregen we vanuit de bewoners een visie: 'zo is onze toekomstvisie van wonen in Sledderlo'."* (ND 3)

De eerste 26 nieuwbouwappartementen en 16 duplexen werden gebouwd in de nieuw aangelegde Kopeikstraat. De duplexwoningen bestaan uit twee verdiepen en zijn per twee gestapeld op zo'n manier dat de slaapruimtes overal op dezelfde hoogte zijn. Dit moet geluidshinder in de slaapvertrekken wegnemen. De nieuwbouwappartementen zijn ruimer, van betere kwaliteit en goed geïsoleerd. De loopbruggen zijn weggelaten. Op de gelijksvloer en de bovenste verdiep na, zijn op iedere etage vier appartementen gelegen rond een overloop.

Naast het hertekenen van de publieke ruimten in de wijk en het verbeteren van de woonkwaliteit, is het tot slot ook een doelstelling om een grotere **sociale mix** te creëren met LO2020, zowel in Nieuw-Sledderlo als op het niveau van Groot-Sledderlo. Het gaat in de eerste plaats om een mix van verschillende inkomensgroepen, maar ook om een mix wat betreft etniciteit en leeftijd. De wens voor zo'n mix leeft bij zowel bewoners als beroepskrachten in de wijk (BW 11, SG, Verslagen Workshops Masterplan LO2020). Specifiek voor Nieuw-Sledderlo wordt een sociale mix geacht om meer beweging in de wijk te brengen: de aanwezigheid van 'goede voorbeelden' die op verschillende manieren actief zijn, kan andere bewoners inspireren (zie verder).

> *Hij vertelt dat hij het jammer vindt dat er geen mix is van bewoners in de wijk. Dat komt ook omdat er alleen maar sociale woningen zijn. Omdat er geen kans is om iets te kopen zie je dat jongeren hier opgroeien, studeren, gaan werken en dan wegtrekken als ze iets kopen. Zelfs als ze hier willen blijven kan dat niet. Dat is jammer. Daardoor blijf je ook met bepaalde groep mensen en 'sociale gevallen' achter. Met het hele LO2020 zouden ze ook meer verkavelingen doen en zo een mix creëren. Dat is nodig om meer in beweging te zetten in de wijk.* (Gesprek BW 11, veldnotities)

Met het Masterplan worden daarom niet alleen sociale huurwoningen ingepland, maar ook sociale koopwoningen. Die moeten nieuwe bewoners aantrekken, maar ook ruimte bieden aan bewoners van Nieuw-Sledderlo die een eigen woning willen kopen maar in de wijk willen blijven, zoals jongeren die het ouderlijk huis verlaten of mensen die in een economisch sterkere positie terecht komen. De sociale koopwoningen zullen worden ingepland in de kern van de wijk, waar appartementen worden afgebroken, en langs de nieuwe wijklus die zal worden aangelegd.

5.3.3. LO2020: bewonersparticipatie

Het Masterplan LO2020 hertekent Nieuw-Sledderlo – in het geheel Groot-Sledderlo – grondig. Vanaf de start van het plan werd participatie ingepland om de visie van bewoners te kunnen verwerken. Deze participatie beperkt zich niet tot het informeren van bewoners, ze kunnen 'meepraten' over de plannen (Debusschere e.a., 2003). Ze worden actief betrokken in het uittekenen en vormgeven van de ruimtelijke ingrepen in de wijk.

Zowel de wijkmanager als het buurtwerk en Nieuw Dak organiseren verschillende **informatie- en inspraakmomenten**. Met verschillende methodieken proberen ze zoveel mogelijk bewoners te betrekken. Zij stellen het Masterplan of delen ervan voor aan bewoners, bewoners kunnen tegelijkertijd hun bezorgdheden, ideeën en verlangens uitdrukken. Die informatie wordt niet alleen opgevangen door de wijkmanager, buurtwerk en Nieuw Dak, maar teruggekoppeld aan de ontwerpers en uitvoerders van LO2020.

Bij de start van het Masterplan, werd een oproep gelanceerd voor 'ambassadeurs'. Een twaalftal bewoners van Groot-Sledderlo meldden zich daarvoor aan. Deze ambassadeurs nemen als 'brugfiguur' een actieve rol op doorheen het proces. Ze vangen signalen op bij bewoners en geven die door aan de wijkmanager en planners, ze informeren bewoners over LO2020 en ze proberen zo veel mogelijk bewoners warm te maken om deel te nemen aan informatie- en inspraakmomenten. Ze namen ook deel aan de workshops met bewoners en beroepskrachten die werden georganiseerd in de periode dat het Masterplan werd uitgetekend. In deze workshops werden een aantal thema's besproken: wonen, voorzieningen en handel, milieu en mobiliteit. Die ideeën en opmerkingen zijn doorgegeven aan de ontwerpers van LO2020 en vaak opgenomen in het Masterplan. Terwijl men in Nieuw-Sledderlo meer doorgangsverkeer wilde creëren door doodlopende straten aan elkaar te linken, benoemden de bewoners die straatjes net als meerwaarde. Niet alleen werden ze daarom behouden en uitgebreid, in de nieuwe woonwijk die zal worden aangelegd naast de wijklus, zullen ook doodlopende straatjes worden ingepland. Ook veel opmerkingen omtrent de nieuwbouw – bijvoorbeeld de vraag naar meer privacy en bergruimte voor de appartementen – werden opgepikt door de architecten.

> *"Voor Nieuw-Sledderlo is dat in die workshops naar voor gekomen als één van de kwaliteiten, al die doodlopende straten. Dus ge hebt de hoofdstraten en dan al die vertakkingen. En mensen zien dat echt als een meerwaarde. Omdat het compact is en ge kent elkaar beter omdat ge vlak bij elkaar woont, de kinderen kunnen daar spelen. (…) Dat is één van de elementen uit die workshops dat toch gekopieerd wordt naar die nieuwe woonwijk. De ontwerpers wilden in Nieuw-Sledderlo de wegen doortrekken zodat er meer passage zou komen. Dan is gezegd van eigenlijk is dat net een kwaliteit. Maak het op en voor fietsers en voetgangers, daarom zijn er ook heel veel paden bijgekomen. (…)"* (SG)

De verschillende beroepskrachten in de wijk probeerden bewoners die zich niet voor zo een lange duur wilden engageren ook te betrekken. In samenwerking met de ambassadeurs organiseerden ze doorheen maart 2009 verschillende 'Grote meningenshows'. Ze zetten een tent op verschillende plekken in Nieuw-Sledderlo en spoorden alle bewoners aan om aan te geven wat ze positief ervaren en wat ze graag anders zouden zien. Deze laagdrempelige inspraakmomenten bereikten ongeveer 200 bewoners. Daarnaast organiseerden ze overlegmomenten in het huidige Groen Hart en de binnenpleintjes bij de huizen. Daar kreeg de herinrichting van deze plekken vorm.

Foto 8. Grote meningenshow (Bron: Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d., slide 34)

3. Diversiteit

Traditioneel wordt aangenomen dat homogeniteit lotsverbondenheid stimuleert en heterogeniteit dus (minstens) een uitdaging is voor het genereren van solidariteit. In DieGem willen we deze patstelling tussen solidariteit en heterogeniteit doorbreken door te zoeken naar vormen van solidariteit in diversiteit. Hoe kunnen we de diversiteit in deze case beschrijven? Hoe wordt deze diversiteit door de betrokkenen ervaren?

3.1. Een gewijzigde etnisch culturele diversiteit aan wijkbewoners

Nieuw-Sledderlo was van bij haar ontstaan een etnisch cultureel gemixte wijk met verschillende nationaliteiten en herkomsten: Turks, Spaans, Belgisch, Grieks, Italiaans, Marokkaans, … Die grote **etnisch culturele diversiteit is doorheen de laatste dertig jaar verminderd**. De Turkse gemeenschap is sterk gegroeid en vertegenwoordigt vandaag ongeveer zeventig procent van de wijkbevolking. In de appartementen is dat zelfs tachtig procent. De Marokkaanse gemeenschap vormt de tweede grootste groep en vertegenwoordigt ongeveer vijftien procent van de wijkbevolking. De overige bewoners zijn erg divers met herkomst in België, Polen, Spanje, Kroatië, Griekenland, … (Wijkleidraad Genk Zuid, 2014). In al deze gemeenschappen is ook een mix op te tekenen tussen mensen die een Belgische of vreemde nationaliteit hebben, bijvoorbeeld mensen die bij de opbouw van Nieuw-Sledderlo naar België verhuisden vanuit hun herkomstland en nieuwkomers via huwelijksmigratie.

Deze gewijzigde etnisch culturele samenstelling van de wijk kent volgens respondenten verschillende factoren. Ten eerste zijn er hoofdzakelijk sociale woningen in Nieuw-Sledderlo. Daardoor wordt voornamelijk een bepaalde socio-economische groep gehuisvest, die ook etnisch cultureel gekleurd is:

> *"En een (…) belangrijk element is dat eind jaren zestig, begin jaren zeventig aanzetten zijn gegeven om sociale woonwijken te bouwen. Wat toen het van het was, maar waardoor je toch wel een hele grote concentratie hebt. En omwille van die socio-economische ondertoon krijg je daar nu natuurlijk een heel sterke invulling van één of twee etnisch-culturele groepen die je dan onmiddellijk ook fysiek segregeert van de rest."* (ND 1)

Een Turkse vrouw geeft verder aan dat heel wat personen van Turkse herkomst graag in Sledderlo willen wonen omwille van de Turkse Yunus Emre-moskee (figuur 9) en/of omdat ze graag dicht bij hun familie in de wijk wonen. Bij andere etnische groepen is Nieuw-Sledderlo veel minder in trek:

"In Nieuw-Sledderlo er is wel veel diversiteit maar het is heel sterk Turks gekleurd. Ik denk dat heel weinig Vlaamse gezinnen nog voor Nieuw-Sledderlo willen [kiezen]. En je krijgt er eigenlijk ook een heel vertekende samenleving. (…) Maar dat maakt ook dat de wijk eigenlijk niet in trek is voor andere etniciteiten." (SG)

Figuur 9. Yunus Emre-moskee (bron: Facebook, Sledderlo community)

Dat de Turkse gemeenschap zo groot is in de wijk, trekt andere alleenstaanden of gezinnen van Turkse herkomst dus aan om zich ook in Nieuw-Sledderlo te willen vestigen. Een deel van de wijkbewoners en beroepskrachten stippen de sterke aanwezigheid van deze gemeenschap omwille van een aantal redenen echter aan als een probleem. Zij ervaren dat bewoners van Turkse herkomst erg op de eigen gemeenschap gericht zijn en weinig behoefte hebben aan contacten buiten die gemeenschap. Ook sommige bewoners van Turkse herkomst zijn niet blij met de dominante aanwezigheid van de Turkse gemeenschap omdat de bestaande etnische mix niet representatief is voor de gehele samenleving. Het feit dat Turks de voertaal is, zien sommige ouders van Turkse herkomst ook als een probleem en ze brengen hun kinderen daarom naar een school elders in Genk. Turkse gezinnen die minder op de eigen gemeenschap gericht zijn en wiens (sociale) leven minder beperkt is tot Nieuw-Sledderlo, trekken echter vaak weg uit de wijk:

> *Onderzoeker: Hoe ervaren de mensen die hier in de wijk wonen, of ouders op school, dat overwegend Turks karakter van de wijk?*
> *MS 1: Ja zij liggen daar niet van wakker. Want ze hebben eigenlijk een klein beetje een eiland hier. En zij vinden dat eigenlijk niet slecht. Maar gezinnen als [bewoner] (…) zijn veel meer geïntegreerd dan andere gezinnen. Er zijn gezinnen die niet uit de wijk komen. En er zijn jongere gezinnen die wel andere dingen gaan opzoeken. Maar na verloop van tijd zien we dat die ergens gaan bouwen of dat die verhuizen en dan wegtrekken.*
> (Interviewfragment, MS 1)

Taal speelt niet alleen een rol als factor in de schoolkeuze van ouders in Nieuw-Sledderlo. De verscheidenheid aan moedertalen, Turk, Marokkaans, Spaans, Italiaans, … is een uitdaging voor het samen leven in diversiteit. De kennis van het Nederlands is bij heel wat bewoners beperkt (Wijkleidraad Genk Zuid, 2014). Dit bemoeilijkt interetnische contacten. Buren die eenzelfde herkomst hebben, ervaren geen problemen aangezien ze bijvoorbeeld Turks met elkaar praten (ND 3, ND 4). Maar wanneer buren geen taal delen en ze ook een gebrekkige kennis van het Nederlands hebben, is het veel moeilijker om in contact te treden. Het is dan ook veel moeilijker om problemen aan te bespreken en conflicten te vermijden wanneer buren zich niet verstaanbaar kunnen maken aan elkaar.

> *Niet iedereen kan Nederlands, zelfs jongeren die hier geboren zijn en hier opgroeien niet. (…) Maar dat is echt een probleem als je je niet verstaanbaar kan maken bij je buren. Wat als je iemand tegen komt en je wil dag zeggen maar je kan niks tegen elkaar zeggen, of als er een probleem is? Dat is echt een probleem in Nieuw-Sledderlo.* (Gesprek BW2, veldnotities)

> *"Want als er moeilijke situaties zijn of conflictsituaties, dan heeft het heel vaak te maken met taal. Heel vaak"* (ND 2).

Taalverschillen maken het ook minder eenvoudig om tijdens activiteiten met andere deelnemers te praten. Ik ervaarde dit toen ik deelnam aan een kookactiviteit met Marokkaanse vrouwen. Hoewel ze erg verwelkomend waren, vond ik niet met iedereen een gemeenschappelijke taal. De groep praatte bijna voortdurend in het Marokkaans, waardoor ik moeilijk contact kon leggen.

Omdat taal een knelpunt is in Nieuw-Sledderlo, zet het buurtwerk hier op in. Tot enkele jaren terug organiseerde Open School lessen Nederlands in de wijk. Door een te laag aantal deelnemers is het hier echter mee gestopt (Wijkleidraad Genk Zuid, 2014). Om deze leemte in te vullen, wordt nu een praatgroep georganiseerd in het buurthuis. Iedere week komt een vrijwilliger een namiddag samen met een groep vrouwen de taal te oefenen. Ook in het Huis van het Kind werd in 2014 een praatgroep opgericht voor vrouwen.

Wat tot slot opvalt in verband met de etnisch culturele mix, is dat betrokkenen in de wijk, voornamelijk bewoners maar ook professionele krachten, elkaar '**categoriseren'** in een etnisch culturele groep. Iedereen kent elkaars herkomst en benoemt die wanneer over elkaar wordt gesproken.

> *Op school staan al heel wat moeders te wachten. De meeste van hen staan per twee of drie te praten. Ik zie ook één van de jonge vrouwen die ook op zumba was. Ze lacht spontaan naar mij en zwaait. Ik zwaai en lach enthousiast terug. (…) Ik vertel tegen [bewoner] dat zij ook op de zumba was. Daarop antwoordt zij 'dat is een Marokkaanse groep'. Zonder er verder wat over te zeggen.* (Veldnotities)

> *[Bewoner] wijst tijdens onze wandeling nog wat huizen aan: "daar wonen Marokkanen, daar Turken, daar Belgen, …". Het begint me meer en meer op te vallen dat iedereen in de wijk waarmee ik in contact kom in die categorieën praat. Ook over mensen die hier geboren zijn wordt steevast in die etnisch culturele 'categorieën' gepraat.* (Veldnotities)

3.2. Weinig sociaaleconomische diversiteit

We gaven eerder aan dat bewoners in Nieuw-Sledderlo vaak in een maatschappelijk kwetsbare situatie verkeren. Er is veel werkloosheid, onzekere arbeidsposities, een lage scholingsgraan en veel (kans)armoede. De **socio-economische diversiteit in de wijk is dan ook klein**. Dit kent een aantal oorzaken. Ten eerste stromen voornamelijk mensen met een sociaaleconomisch kwetsbaar profiel in in de wijk (zie verder, 3.3). Daarnaast vertrekken heel wat gezinnen uit de wijk wanneer zij in een socio-economisch sterkere positie komen. Sommige gezinnen verhuizen omdat ze weg willen uit de wijk, maar ook diegenen die in Nieuw-Sledderlo willen blijven moeten vertrekken als ze niet langer (sociaal) willen huren. Wie een eigen huis wil kopen, moet elders op zoek aangezien het kleine aantal eigendomswoningen niet vaak vrij komen.

Het eenzijdig socio-economisch profiel van bewoners en de betekenis daarvan voor het samenleven in de wijk wordt voornamelijk door professionele krachten in de wijk als probleem benoemd, al weerklinkt dit ook bij sommige bewoners.

Beroepskrachten schatten een kwetsbaar sociaaleconomisch profiel in als een element dat bewoners remt om deel te nemen aan activiteiten wanneer daar een financiële kost aan verbonden is. Het idee heerst ook dat deze groep er pas toe komt om zich in te zetten voor de wijk wanneer basisnoden vervult zijn. Bij deze respondenten heerst verder de veronderstelling dat een eenzijdige samenstelling van de wijk een verkeerd beeld geeft aan jongeren met betrekking tot wonen en werken.

> *"Ik ga even vanuit de problematiek starten. In Nieuw-Sledderlo heb ik vaak het gevoel dat mensen maar één systeem van wonen kennen, sociaal wonen. Dus ge wordt 18 en ge schrijft u in voor de wijk en dat is automatisch dat ge wacht op een woning van Nieuw Dak. Terwijl er nog heel veel andere woningen zijn. En als ge in een wijk woont waar het heel normaal is dat volwassenen – allé ik zeg het heel negatief nu he – 's morgens tot 10u slapen en niet opstaan, waar beide ouders niet werken of één van de twee maar deeltijds werkt… Als dat het beeld is dat ge hebt van werken, van wonen, van leven, dan is dat heel moeilijk voor kinderen om daar uit te stappen. En we denken een wijk waar het meer gemixt is dat ge dat automatisch veel meer krijgt, een ander beeld krijgt van de manier dat ge kunt wonen, wat ge kunt realiseren, wat ge kunt verwezenlijken.* (…) *Dat jongeren bij wijze van spreken ook buren hebben, jongeren die studeren. Dat mensen zeggen ok dat bestaat ook, er zijn verschillende mogelijkheden. Terwijl nu is het vaak degenen die in de wijk blijven wonen zitten allemaal in dezelfde situatie en hebben misschien ook geen voorbeeld om zich aan op te trekken of iets te doen."* (SG 1)

Een betere socio-economisch mix wordt geacht meer voorbeelden aan te reiken voor jongeren en meer 'beweging in de wijk te brengen' (SG 1, GI 1, BW 11). Het masterplan LO2020 moet die grotere socio-economische mix tot stand brengen, net als een grotere etnisch culturele diversiteit. Zo wordt onder meer verscheidenheid gebracht in het woonpatrimonium door ook sociale koopwoningen in te plannen, waarmee men socio-economisch sterkere gezinnen wil aantrekken of in de wijk houden.

3.3. De rol van toewijzingsprocedures in de sociale huisvesting

De toewijzingsprocedures van een woning binnen de sociale huisvesting en meer specifiek binnen Nieuw Dak spelen een belangrijke rol in het tot stand komen van de bestaande etnisch culturele maar vooral sociaaleconomische samenstelling van Nieuw-Sledderlo.

Een huurder kiest zelf geen woning op de sociale huurmarkt die hij/zij wil betrekken. Een persoon of gezin schrijft zich in op de wachtlijst als kandidaat-huurder bij een sociale huisvestingsmaatschappij (SHM). Het is vervolgens de SHM die kandidaten een woning toewijst volgens specifieke procedures. Een kandidaat-huurder kan bij zijn of haar inschrijving wel een aantal voorkeuren opgeven. Zo laat Nieuw Dak hen de keuze voor welke wijken binnen het werkingsgebied ze zich wel of niet als kandidaat-huurder willen opgeven. De instroom van nieuwe bewoners in Nieuw-Sledderlo wordt dus voornamelijk bepaald door diegenen die zich kandidaat-huurder stellen bij Nieuw Dak[8].

Zoals we al schetsten is de wijk voornamelijk in trek bij personen van Turkse herkomst, terwijl andere etnische groepen zich minder aangetrokken voelen om zich in te schrijven voor een woning in Nieuw-Sledderlo.

Daarnaast zijn het voornamelijk sociaaleconomisch kwetsbare mensen die zich kandidaat-stellen voor een sociale huurwoning in Nieuw-Sledderlo. Dit komt doordat de wachtlijst en bijgevolg de wachttijd voor een woning in deze wijk een stuk korter is dan in andere wijken. Deels door het negatieve imago maar ook omdat het sociaal huurpatrimonium in Nieuw-Sledderlo voornamelijk uit appartementen bestaat terwijl de meeste kandidaat-huurders liever in een huis willen wonen, is de wijk minder in trek. Voor mensen die de hoogste woonnood ervaren en niet kieskeurig (kunnen) zijn, is de korte wachttijd een belangrijke factor. Om zo snel mogelijk een sociale huurwoning te krijgen toegewezen, nemen zij ook Nieuw-Sledderlo op in hun keuzelijst.

> *"Als mensen zich kandidaat stellen dan hebben we een keuzelijst. We hebben een twintigtal wijken. Ik merk wel dat Genkenaren voor Genk kiezen en Assenaren voor Asse en Zutendalenaren voor Zutendaal, maar dat de keuze voor een woonplaats gestuurd wordt door het feit dat iedereen in een huis wil wonen en niet in een appartement. En dat natuurlijk de grotere sociale woonwijken veel meer appartementen hebben, betekent ook dat de wachttijd voor zo'n appartement veel korter is. Voor sommige appartementen is de wachttijd drie jaar. Het gemiddelde is vier jaar. En voor een huis ligt dat tussen de zeven en de tien jaar. Dus mensen die effectief een woonnood ervaren kiezen uiteraard voor hetgeen waarvoor zij het eerst aan de beurt zijn en dan zit je in die grotere wijken met de appartementen. De mensen die het meeste woonnood ervaren zijn uiteraard ook degenen die het socio-economisch het moeilijkst hebben."* (ND 1)

[8] Enkel wanneer een huiseigenaar zijn woning verkocht, stromen nieuwe bewoners in de wijk zonder inmenging van Nieuw Dak. Zoals we al schetsten is slechts een minderheid van de wijkbewoners eigenaar van zijn woning.

4. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit

Onder solidariteit verstaan we de bereidheid om met elkaar te delen en te herverdelen vanuit een gevoel van lotsverbondenheid en loyaliteit. We kunnen materiële middelen delen, maar ook immateriële zaken zoals tijd, ruimte en identiteit. We zoeken naar nieuwe vormen van solidariteit waar mensen van verschillende afkomst in elkaars nabijheid toeven en zich engageren in interpersoonlijke praktijken. Welke interpersoonlijke praktijken van solidariteit zijn in deze case significant?

Nieuw-Sledderlo kent een aantal knelpunten die het (samen) leven in de wijk onder druk zetten. Daarnaast kampt de wijk met een negatief imago. Deze moeilijkheden beletten echter niet dat heel wat bewoners graag in Nieuw-Sledderlo wonen. Bewoners ervaren een verbondenheid met de wijk en met elkaar. Ze vertellen dat Nieuw-Sledderlo niet is als andere wijken. Mensen (her)kennen elkaar, weten wie er in de wijk woont, of zoals een bewoner het verwoordt: *"ons kent ons"*. Mensen begroeten elkaar op straat, sommigen ervaren de wijk als 'grote familie'.

> *De zoon vertaalt voor zijn moeder waarom ik langskom. De moeder zegt meteen dat het goed wonen is in Sledderlo, dat iedereen elkaar kent. Hij beaamt dat. Hij zegt dat het een hechte wijk is, waar iedereen elkaar kent. Het is een hechte buurt.* (Gesprek BW 12 en BW 13, veldnotities)

> *BW 11 vertelt dat Sledderlo uniek is, dat er veel verbondenheid is, dat er zo veel contact is. Toen ze een huis gingen kopen heeft hij ook gekeken om ergens anders te wonen, maar 'zo een wijk waar allemaal Belgen wonen dat gaat niet hetzelfde zijn'. Hij was eens bij een vriend en ze stonden op straat te babbelen voor het huis van iemand. Na een tijd kwam die man buiten en zei 'als je nu niet weggaat bel ik de politie'. In Sledderlo zou je dat nooit hebben. Daar staat iedereen met iedereen te praten op straat.* (Gesprek BW 11, veldnotities)

In die verbondenheid groeien interpersoonlijke praktijken van solidariteit. Solidariteit komt sterk en spontaan tot stand binnen de etnisch-culturele gemeenschappen in de wijk. Maar er zijn ook heel wat interpersoonlijke praktijken van solidariteit die etnisch-culturele grenzen overstijgen. Deze praktijken groeien voornamelijk op kleine schaal, in de directe woonomgeving. Om solidariteit in diversiteit op grotere schaal te genereren, is veeleer stimulering en ondersteuning door beroepskrachten nodig.

4.1. Interpersoonlijke praktijk van solidariteit in de direct woonomgeving

Tussen etnisch-cultureel diverse bewoners die in elkaars nabije omgeving wonen – in hetzelfde appartementsgebouw, in dezelfde straat – bestaan frequente en intense contacten. Solidariteit op deze kleine schaal uit zich in vriendschapsbanden, het delen van bekommernissen, samen vrije tijd doorbrengen, plezier maken en het elkaar ondersteunen in het dagelijks leven, zoals het tweede citaat hieronder illustreert. Buren brengen samen tijd door voor of rond de woning wanneer het mooi weer is, ze begieten elkaars planten als iemand met vakantie is, ze passen op elkaars kinderen, ze gaan bij elkaar op bezoek als iemand ziek is, … Bewoners ondersteunen bijvoorbeeld ook een man met een mentale beperking. Omdat bewoners zo voor elkaar zorgen, noemt de wijkmanager Nieuw-Sledderlo een solidaire wijk:

> *"Ik zeg vaak tegen mensen, iemand die echt in een heel penibele situatie zit, dat die eigenlijk best in Sledderlo kan wonen. Omdat daar toch nog veel solidariteit is tussen mensen. Bijvoorbeeld, ik spreek nu over die Marokkaanse jongen met zijn mentale handicap die alleen woont. Bij vier of vijf gezinnen denk ik gaat die mee eten. Daar wordt toch wel wat gedeeld, eten gebracht ook …"* (SG)

Ze vertelt dat ze [bewoonsters van één appartementsgebouw] goed samen hangen, dat ze zorg dragen voor elkaar. Ze geeft enkele voorbeelden: ze letten allemaal op elkaars kinderen als ze buiten spelen in de wijk en ze kijken of alles goed gaat. Als de rolluiken al enkele dagen dicht blijven bij iemand dan worden ze wat ongerust en beginnen ze onderling na te vragen of die iets weet. Soms weet iemand bijvoorbeeld dat die persoon op vakantie is, dan zijn ze weer gerust gesteld. Als niemand iets weet, gaan ze aankloppen en vragen of alles goed is. Als ze op vakantie gaat, weet ze dat buren voor haar huis uitkijken, dat ze opletten dat er niets gebeurt. Ze houden het in de gaten. Eén buurvrouw heeft sleutel van haar appartement voor als ze weg is. En als iemand ziek is gaan ze op bezoek. (Gesprek BW 1, veldnotities)

De bestaande verbondenheid tussen bewoners brengt ook een zekere sociale controle met zich mee, die bewoners als positief ervaren. Bewoners houden niet alleen elkaar in het oog (het opmerken wanneer iemand een paar dagen niet buiten is gezien, langsgaan om te kijken of alles in orde is), ze houden ook elkaars woning en materiaal in de gaten. Een bewoner vertelt bijvoorbeeld dat zijn aanhangwagen nooit gestolen wordt omdat buren mee een oogje in het zeil houden:

Onze aanhangwagen staat al heel lang voor het huis, maar die staat niet vast. Nochtans hoor je vaak dat die gestolen worden. En er zijn wel mensen die die komen lenen, maar dan telefoneren ze of komen ze langs, bellen aan en vragen dat. Maar die komt altijd terug. Iedereen houdt dat wel in de gaten. (Gesprek BW 6 en BW 7, veldnotities)

Deze dagelijkse praktijken van solidariteit op zeer kleine schaal, namelijk in de directe woonomgeving en tussen een klein aantal bewoners, groeien zeer organisch. Interpersoonlijke praktijken die een grotere groep bewoners betrekken en die een zekere organisatie vergen, komen veel minder spontaan tot stand en behoeven de ondersteuning van beroepskrachten. Zo organiseerden twee etnisch cultureel diverse groepen bewoners een straat- of buurtfeest in samenwerking met het buurtwerk en de wijkmanager. Eén appartementsgebouw organiseerde eenmalig een BBQ. In een andere straat organiseerden enkele bewoners driemaal een buurtfeest voor enkele aangrenzende straatjes op een binnenplein. Na drie edities van dit buurtfeest lieten de beroepskrachten de organisatie volledig over aan de bewoners, maar toen viel de organisatie stil. De buurtwerker en wijkmanager ervaren het als een moeilijke oefening om in te schatten hoe lang zij een dergelijke praktijk moeten ondersteunen:

"En zo is er toch één pleintje waar dat [BBQ] toch al drie jaar op rij gebeurt. En de bedoeling is om telkens wat minder ondersteuning te geven. Oorspronkelijk was gezegd om dat het eerste jaar wat in gang te zetten en dat ze dat het tweede jaar zelf zouden doen. Maar we merken dat daar toch iets meer tijd voor nodig is." (SG)

St: Ik merk toch ook, het loslaten … Als ik kijk naar het straatfeest van [straat], we hebben dat drie jaar lang mee getrokken en gedaan. En dan dachten we ok die zijn nu wel sterk genoeg om dat verder te zetten …
SG: Ja dan is het gestopt.
St: Dan is het gestopt.
SG: De vraag is hoe lang ge daarmee moet verder gaan.
(Interviewfragment, terugkoppeling eerste draft rapport)

In de goede burenrelaties en vriendschappen die tussen buren ontstaan, verdwijnt het bewustzijn over etnisch culturele verschillen naar de achtergrond. In interpersoonlijke praktijken van solidariteit groeit met andere woorden **convivialiteit** waarin diversiteit een 'gewone realiteit' wordt, zoals een bewoonster in het eerste citaat hieronder vertelt. Ook de wijkmanager ervaart dat in goede persoonlijke relaties de etnisch culturele verschillen niet centraal staan, maar wel de gezamenlijke interesses, de gedeelde plaats, …

Ze heeft vooral met vijf of zes vrouwen veel contact, zij zitten vaak samen. (…) Dat zijn Turkse en Marokkaanse vrouwen maar ze praten samen gewoon Nederlands. Soms praten enkele Turkse vrouwen ook even in Turks maar dan vertalen ze dat weer. Dat is allemaal geen probleem. (Gesprek BW 1, veldnotities)

"Zeker naar die solidariteit en die diversiteit zijn het echt vooral de persoonlijke contacten die het verschil maken. Eerder dan groepen samen brengen, denk ik gewoon mensen met gezamenlijke interesses, een gezamenlijk doel. Ik merk dat we gewoon veel meer kunnen bereiken. (…) uw Turkse buurvrouw waar ge heel veel aan hebt en die ge als persoon ziet, los van die etniciteit. Ik denk dat we daar zoveel mogelijk aan moeten werken. Dat we daar gewoon veel meer slaagkansen hebben." (SG)

4.2. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit op buurtniveau

Figuur 10. Nieuw-Sledderlo (bron: Facebook, Buurthuis Sledderlo)

In de direct woonomgeving komen buren van diverse herkomst met elkaar in contact en groeien er interpersoonlijke praktijken van solidariteit in diversiteit. Op het niveau van de gehele wijk komen etnisch cultureel gemixte groepen veel minder makkelijk samen. Grootschalige activiteiten vinden vaak plaats binnen één etnisch culturele gemeenschap, bijvoorbeeld georganiseerd in de Marokkaanse of Turkse moskee. Om activiteiten en solidariteit in diversiteit op wijkniveau te bekomen, is veeleer een stimulans vanuit de beroepskrachten nodig. Gemixte groepen samenbrengen is een belangrijke doelstelling van het buurthuis:

"Het voordeel is dat mensen zich verenigen in de moskee, dat daar een versterking is van de wijk en socio-cultureel leven. Daarom is het belangrijk dat die verenigingen er ook zijn. Langs de andere kant is het wel een risico dat ge wat polariseert he. Als alle activiteiten van de Turkse gemeenschap binnen de moskee georganiseerd worden, en van de Marokkaanse in de Marokkaanse moskee, dan blijft het heel sterk gescheiden. En het is daarom dat ik het wel heel belangrijk vindt dat buurtwerk ook actief is en daar heel veel aandacht aan besteed om bij de activiteiten die daar doorgaan die mix wel te krijgen." (SG)

Toch is het niet makkelijk om een diverse groep deelnemers bijeen te brengen. Bij activiteiten die in het buurthuis worden georganiseerd – bijvoorbeeld lessen theoretisch rijexamen of lessen Nederlands – behoren de deelnemers vaak hoofdzakelijk tot één etnische gemeenschap. Wanneer een bewoner zich voor een activiteit inschrijft, stimuleert dat in de eerste plaats anderen uit dezelfde gemeenschap om ook deel te nemen. Bewoners kunnen ook zelf activiteiten organiseren in het buurthuis, die worden meestal ook getrokken en bijgewoond door één etnisch culturele groep. Enkel personen met een andere achtergrond die al een intense relatie hebben met een andere deelnemer, nemen dan ook deel aan de activiteit. Een vijftien à twintigtal Marokkaanse vrouwen komt bijvoorbeeld op onregelmatige basis samen in het buurthuis om in groep te koken, zo ook tijdens de inleefperiode in de wijk. Tijdens dit kookmoment waren ook één vrouw met een Belgische en één met een Turkse herkomst aanwezig.

Zij hadden sterke persoonlijke banden (respectievelijk schoonzus en buurvrouw) met andere deelneemsters. Door die bestaande banden worden zij betrokken in de activiteit.

Cultuur-koken (figuur 11) is een tweewekelijkse activiteit die al enkele jaren doorgaat en waar een kleine groep deelnemers van diverse afkomst (Turks, Belgisch, Marokkaans, Italiaans, Pools, Nederlands) trouw aan deelneemt. Het is een activiteit die het buurthuis blijft ondersteunen en waarbij deelnemers blijvend gestimuleerd worden om deel te nemen. De deelnemers groeiden tot een hechte groep die elkaar ook opzoekt en zorg draagt voor elkaar buiten deze activiteit:

> *Dan gaat het over een vrouw die normaal mee kookt maar er nu niet is. Haar moeder heeft kanker en is zwaar ziek. (Bewoner) zegt dat ze hun kook-kompaan eens wil bezoeken. De rest wil dat ook. Ze besluiten om haar eens samen te bezoeken*. (Deelname cultuur-koken, veldnotities)

Figuur 11. Cultuur-koken

De sociale controle die uit de verbondenheid onder bewoners voortkomt wordt binnen de directe woonomgeving positief ervaren door bewoners, zoals hierboven beschreven. De sociale controle die bestaat in de wijk heeft echter ook nadelen. Sociale controle die bestaat binnen etnisch culturele gemeenschappen verhindert sommige vrouwen om deel te nemen aan (interetnische) buurtactiviteiten waar solidariteit in diversiteit zich kan ontwikkelen. Eén Turkse vrouw vertelde zelf dat haar man niet graag heeft dat ze vaak naar het buurthuis gaat. Wanneer hij een tijd in het buitenland is, is ze vrijer om deel te nemen aan activiteiten. Ook de buurtwerker en wijkmanager ervaren dat de sociale controle een rem is voor vrouwen:

> *"En dat het zo'n kleine [wijk is], is positief en negatief. Er is heel veel sociale controle binnen de wijk. Het positieve is, moest daar nu eens iemand een paar dagen niet uit zijn huis komen, dat er wel eens iemand aan de deur gaat staan om te kijken, is alles in orde? Maar het betekent ook dat als een Turkse vrouw graag meedoet met activiteiten dat niet meer kan doen omdat haar buren haar man er op aanspreken van 'seg uw vrouw is zo veel weg. Dat kan toch niet.' Dus het is heel dubbel hé."* (SG)

5. Burgerschapspraktijken

Klassiek is solidariteit gebaseerd op burgerschap als status: het formeel lidmaatschap van een politieke gemeenschap geeft toegang tot allerlei (herverdelende) voorzieningen. In DieGem onderzoeken we hoe nieuwe vormen van solidariteit groeien uit concrete praktijken van burgerschap in de publieke ruimte. Deze kunnen een claim leggen op economische herverdeling, culturele erkenning of politieke vertegenwoordiging.

In deel 4 bespraken we hoe in Sledderlo convivialiteit ontstaat, waarbij etnisch culturele verschillen naar de achtergrond verdwijnen in relaties tussen buurtbewoners, en er zich ook een sterke sociale gemeenschap ontwikkelt die vaak binnen de etnisch-culturele grenzen blijft, maar die ook soms overstijgt. In dit deel bekijken we of deze convivialiteit en sociale gemeenschapsvorming verder gaan dan louter (sociale) solidariteit, maar ook het bespreekbaar maken van dikwijls gevoelige kwesties van herverdeling, erkenning en vertegenwoordiging toelaat of zelfs faciliteert. Indien dit zo is, spreken we ook van burgerschap in Nieuw-Sledderlo (zie Debruyne en Vandenabeele, 2015 voor dit onderscheid).

De sociale gemeenschap die ontstaat door verbindende activiteiten biedt bewoners ruimte om kwesties die hen bezig houden aan te kaarten voor een beperkt publiek. Door de positie van Marokkanen en moslims in onze samenleving te bespreken, wordt culturele erkenning bespreekbaar.

Daarnaast observeerden we in Nieuw Sledderlo ook twee gevallen waarin er zeer expliciet bepaalde claims publiek worden gemaakt (Debruyne & Vandenabeele, 2015). Twee maal kwam een groep wijkbewoners op voor hun gemeenschappelijke belangen. Ten eerste formuleerden ze een claim op het recht op wonen en een degelijke woonkwaliteit; een tweede actie werd gevoerd voor het behoud van een vrijetijds- en ontmoetingsplaats net buiten de woonwijk. Professionele ondersteuning om collectieve claims te formuleren en tot actie over te gaan, was daarbij uiterst belangrijk.

5.1. Positie van moslims in de samenleving

Cultuur-koken brengt, zoals besproken in deel 4.1, bewoners regelmatig samen brengt. Deze activiteit heeft een sterk verbindend karakter en maakt de deelnemers tot een sociale gemeenschap (zie hiervoor ook deel 8).

Tijdens het cultuur-koken gedurende mijn verblijf, ontstond een gesprek waarin een Marokkaanse vrouw vragen stelde over de positie van Marokkanen, maar bij uitbreiding alle moslims, in onze samenleving. Het gesprek startte met de vraag waarom zij steeds weer negatief in de media worden geportretteerd. Enkele andere deelnemers praten mee over dit onderwerp en vinden ook dat dit een probleem is in onze samenleving. De sociale gemeenschap die door deze activiteit ontstaat, biedt aan deelnemers ruimte om culturele erkenning bespreekbaar te maken in een kleine, vertrouwde groep.

5.2. Huurstaking voor een betere woonkwaliteit[9]

Eind jaren 1970 ontstond protest bij buurtbewoners tegen de ondermaatse kwaliteit van de woningen. Door een gebrekkige isolatie van de woningen hadden veel mensen vochtproblemen en kregen ze hun woning onvoldoende verwarmd. Bovendien worden de woningen elektrisch verwarmd waardoor huurders zeer hoge elektriciteitsrekening krijgen. Onder leiding van de toenmalige buurtwerker Jef Lingier ontstond een buurtcomité met aanvankelijk een tiental huurders. Deze groep was divers samengesteld. Hun verschillende herkomst (België, Spanje, Nederland, Marokko, Italië) was geen thema in de groep. Ze waren gelijken, allemaal huurders die wilden opkomen voor hun wijk. De gemeenschappelijke strijd mobiliseerde over etnisch culturele grenzen heen en duwde die diversiteit naar de achtergrond. Een verschillend sociaaleconomisch profiel onder deelnemers speelde wel een rol en zorgde voor twee kampen in het comité:

> *"Je had twee soorten subculturen. Je had mensen die bijvoorbeeld bij Ford werkten of in de koolmijn, die dus een job hadden. En die dus min of meer een normaal leven konden uitbouwen. En dan had je echt het sub-proletariaat, die echt in armoede leefden, afhankelijk waren van het OCMW, schulden hadden, hun kinderen niet te baas konden en die op straat leefden. En gebroken gezinnen, de man in de gevangenis of een echtscheiding. Een hoop problemen bij die mensen. Dus ook die mensen zaten in het comité en ook die eerste groep. En dat heeft dus wel gezorgd voor conflicten en botsingen."* (HS 1)

Die botsingen en conflicten kwamen voort uit een verschillende manier van praten en omgaan met elkaar en door verschillende prioriteiten waarrond beide groepen wilden werken. De eerste groep die HS 1 hierboven onderscheidt, wilde focussen op huisvesting terwijl de tweede prioriteiten zag in het aanpakken van problemen waar hun opgroeiende kinderen mee te maken kregen.

Om rond de verschillende thema's te werken, organiseerde het comité zich in verschillende werkgroepen. Eén daarvan was huisvesting. Deze werkgroep kaartte het kwaliteitsprobleem op verschillende manieren aan, bijvoorbeeld met straatacties. Maar bewoners kregen geen gehoord (BW 6; Lingier, 2011). Daarop dienden elf wijkbewoners een klacht in bij het vredegerecht, elk apart zodat iedere klacht apart behandeld werd en de actie over 11 zittingen werd gerekt. Er vond elf keer een verzoeningsprocedure plaats. Voor iedere zitting werden wijkbewoners op de hoogte gebracht en opgetrommeld: *"En telkens als er een zaak voorkwam, reden we met een radiowagen de wijk rond om mensen op te trommelen om mee te gaan."* (bewoner in brochure van 'Klein Chicago tot Groot Sledderlo'). De verzoeningsprocedures leidden niet tot een akkoord.

Een volgende stap was een gerechtelijk proces, dat vier bewoners aanspanden. Op dit moment verdween de diversiteit in de groep. Alle vier de huurders hadden een Belgische herkomst. Na een lange gerechtelijke strijd werd Nieuw Dak in 1990 veroordeeld tot het terugbetalen van 20% van de huurprijs, met terugwerkende kracht vanop de dag waarop het proces startte tot dan ze de nodige renovatiewerken uitvoerden (N2; Lingier, 2011).

Nu dit kleine aantal bewoners een huurvermindering had gekregen, zag Jef Lingier, inmiddels geen buurtwerker meer in Sledderlo maar actief bij het Huurderssyndicaat, een opstap in het vonnis om voor alle huurders een huurvermindering te bekomen. Dit leidde tot een huurstaking (Lingier, 2011).

---

[9] Om de gehele strijd rond de woningkwaliteit volledig in kaart te kunnen brengen, werden twee bijkomende interviews gehouden die enkel op dit aspect focusten. Deze interviews werden gehouden bij twee voormalige medewerkers van het huurderssyndicaat. We verwijzen in de tekst naar deze respondenten als HS 1 en HS 2.

In overleg met een advocaat werd dit georganiseerd op een manier dat het juridisch niet schadelijk was voor huurders. De deelnemende huurders betaalden hun huurgeld vanaf dan op een rekening van het huurderssyndicaat. Die laatste stortte op haar beurt slechts 80% van de huurprijs door aan Nieuw Dak. De overige 20% bleef op de rekening geopend voor de huurstaking. Het aantal deelnemers steeg gestaag. De groep was opnieuw etnisch cultureel meer divers samengesteld, maar een groot aantal deelnemers had een Turkse herkomst. Deze sterke Turkse vertegenwoordiging kwam enerzijds door de veranderde samenstelling in de wijk (zie eerder 3.1) en anderzijds door de Turkse herkomst van een van de medewerkers van het huurderssyndicaat die een sterke overtuigingskracht had bij huurders van Turkse herkomst (HS 1). De groep huurstakers werd in een ander aspect meer divers dan tijdens de aanloop naar de eerdere gerechtelijke procedure. Terwijl de werkgroep huisvesting van het buurtcomité aanvankelijk enkel bestond uit bewoners van huizen (omdat appartementen nog werden gebouwd), namen nu ook appartementsbewoners deel aan de strijd voor een betere woningkwaliteit.

Tijdens de huurstaking was diversiteit onder de deelnemers echter geen thema omdat bewoners niet langer als groep samen kwamen of handelden zoals tijdens de eerste acties van het buurtcomité. Het huurderssyndicaat sprak huurders aan en organiseerde de huurstaking. Hoewel het dus een gezamenlijke strijd was voor een gedeeld doel, namen bewoners in de praktijk individueel deel:

> *"Als mensen het [lid]geld kwamen betalen, of als wij op huisbezoek moesten gaan voor een plaatsbeschrijving wanneer er een nieuwe huurder kwam, dan kwamen wij in contact met die mensen en we vertelden 'zou ge ook niet mee willen doen want gij woont ook in Sledderlo'. Op die manier hebben we de mensen gevonden die daar aan deelnamen. Maar dat was geen groep die het van elkaar wist [dat ze meededen]."* (HS 2)

Toen er 45 huurders mee 'staakten', was Nieuw Dak bereik tot onderhandelen. De groep huurders die deelnam aan de huurstaking mocht de 20% van de huurprijs die ze achterhielden houden, vanaf dan kregen alle huurders in de wijk een vermindering van 15% van de basishuurprijs totdat de nodige renovatiewerken de woningkwaliteit zouden verbeteren. Het duurde uiteindelijk nog 12 jaar vooraleer de renovatie van de huizen startte. De appartementen werden niet gerenoveerd, maar vervangen door nieuwbouw binnen het masterplan LO2020. Door te kiezen voor nieuwbouw in plaats van renovatie, kon Nieuw Dak volop het best een goede woningkwaliteit garanderen. In tussentijd werden kleine ingrepen gedaan in de appartementen, bijvoorbeeld het plaatsen van rolluiken, om ze beter te isoleren tegen de koude (Lingier, 2011).

5.3. Strijd voor het behoud van de Sledderzee

Het buurtcomité in Nieuw-Sledderlo kwam later ook op voor hun 'Sledderzee' toen die dreigde te verdwijnen. Dit is een waterplas vlak achter de woonwijk die is ontstaan na zandwinning. Wijkbewoners noemden dit de 'Sledderzee'. Het was een belangrijke ontmoetingsplek waar bewoners veel tijd doorbrachten in de zomer (BW 6).

> *"Zo ontstond langzamerhand de weidse waterplas die wij de Sledderzee gingen noemen. En het werd de vakantiebestemming van heel de wijk, de bewoners van de camping en ver daarbuiten. Op de wijk waren toen nog geen speeltuintjes of voetbalpleintjes. (…). Geld voor een buitenlandse reis ontbrak in de meeste gezinnen. Op het zachte strand van de kuil kon men ongedwongen zijn buren ontmoeten en elkaar kinderen leren zwemmen."* (Bewoner in 'Van Klein Chicago tot Groot Sledderlo').

Een nabijgelegen elektriciteitscentrale EBES schakelde in de jaren 1980 over op het stoken van steenkool voor hun energieproductie. De afvalresten die dit veroorzaakte, 'vliegassen', wilde EBES in

de Sledderzee storten. In 1985 keurde de gemeenteraad daartoe een gunstig advies goed (Lingier, 2011).

Omdat deze vliegassen gevaarlijke metalen bevatten en de plas werd afgeschermd met bedrading, kon de Sledderzee niet langer als vrijetijds- en ontmoetingsplek dienen. Daartegen kwam veel protest: affiches, krantenartikels, bewoners die naar de zitdag van de burgemeester gingen, … Maar niets hielp (Brochure 'Van Klein Chicago tot Groot Sledderlo'). Uiteindelijk besliste één bewoonster dat ze in hongerstaking ging als laatste actiemiddel. Drie sympathisanten sloten zich hierbij aan – een medewerker van het JAC (Jongeren Advies Centrum), Jef Lingier en zijn collega met wie hij in die periode voor een Europees parlementslid werkte. De vier Belgische hongerstakers verbleven in het buurthuis. Ze kregen veel bezoek en steun van wijkbewoners, *"vooral dan van Turkse bewoners die zelf goed wisten wat vasten inhoudt"* (Jef Lingier in Lingier, 2011, p. 31). De hongerstaking duurde 7 dagen. In tegenstelling tot de huurstaking, leverde deze strijd niets op en verloren de wijkbewoners de Sledderzee.

5.4. Professionele ondersteuning om tot collectieve claims en actie te komen

Het toenmalige buurtwerk speelde een belangrijke rol in deze twee actieperioden. De buurtwerker was een essentiële schakel in het collectief maken van individuele noden of eisen en in het mobiliseren van bewoners wanneer actie werd gevoerd. Een bewoner die bij beide acties betrokken was, omschrijft de ondersteunende rol van het buurtwerk als volgt:

> *Ze maakten van problemen die bij individuen leefden een gemeenschappelijk iets. Ze legden hun oren te luisteren in de wijk en pikten in op dingen die leefden. Dan gingen ze mensen mobiliseren. Dat gebeurde veel actiever dan nu. De buurtwerker ging zelf rond bij mensen thuis of vroeg aan bewoners of zij bij anderen wilden langsgaan. Dat kan ook, maar dat moet in gang gezet worden. De buurtwerker keek welke problemen er waren, wat mensen bezig hield en ging daar iets rond doen.* (Gesprek BW 6, veldnotities)

Wanneer noden of eisen van bewoners in collectieve claims werden vertaald en er een actie werd opgezet, ondersteunde het buurtwerk de bewoners ook in het vormgeven en realiseren van die acties. Bij de huurstaking ging de buurtwerker bijvoorbeeld telkens mee naar overlegmomenten met medewerkers van Nieuw Dak. Het buurtwerk stond in die actie ook in voor alle kosten die verbonden waren aan de juridische procedure (Lingier, 2011).

De bewoner die aan het woord is in bovenstaand citaat geeft aan dat deze ondersteunende, politiserende rol van het buurtwerk verloren ging en dat het buurtwerk nu inzet op sociale cohesie.

Beroepskrachten die vandaag actief zijn in de wijk en inzetten op het samen leven (buurtwerker, wijkmanager en medewerkers van Nieuw Dak) erkennen dat de rol van het buurtwerk in Sledderlo is veranderd doorheen de jaren. De verschillende organisaties die actief zijn in de wijk zijn gegroeid naar een *overlegstructuur.* Partners zoeken naar voornamelijk individuele oplossingen voor en met bewoners, in plaats van collectieve (protest)acties uit te werken.

> *SG: Ik denk dat dat het grote verschil is, ik denk dat we nu een stuk als wijkpartner vooral proberen allemaal samen te werken. En zijn we gaan zoeken naar manieren om door informatie te geven, mensen te begeleiden, mensen te helpen.*
> *St: Uhum (knikt instemmend)*
> *(…)*

ND 4: Samen he. Niet op de barricade gaan staan. Maar van kijk, samen handen in elkaar slaan en kijken hoe kunnen we hier voor zorgen dat die huurder …
SG: Ik denk dat dat wel een groot verschil is. Ik denk dat het buurtwerk twintig jaar geleden minder samenwerking had met de stad en met Nieuw Dak. Toen was het meer op de barricades. Ik denk dat dat inderdaad wel een verschil is.
(Interviewfragment, terugkoppeling draft rapport)

Deze beroepskrachten zien meer succes in deze samenwerkingsstrategie. Het 'op de barricades staan' en het verdedigen van de belangen van bewoners door middel van actie zien ze als een taak voor anderen, zoals het huurderssyndicaat en (lokale afdelingen van) politieke partijen. Maar wanneer overleg met partnerorganisaties niet tot antwoorden zou leiden voor collectieve problemen van wijkbewoners, zegt het buurtwerk opnieuw problemen te zullen aankaarten en acties opzetten met bewoners.

Deze gewijzigde houding en aanpak van deze beroepskrachten in de wijk heeft een sterke impact op de solidariteit in diversiteit en burgerschapspraktijken die tot stand komen in de wijk. Terwijl de buurtwerking vroeger politiserende acties en politieke solidariteit ondersteunde die een etnisch cultureel diverse bewonersgroep kon mobiliseren, heeft de huidige opzet niet tot doel om een collectieve strijd aan te gaan en om burgerschapskwesties zichtbaar en bespreekbaar te maken. Centraal staat het verbinden van diverse bewoners. Door de huidige aanpak groeit er wel sociale solidariteit onder bewoners, maar zij komen niet tot politieke solidariteit. Om die sprong te maken lijkt professionele ondersteuning noodzakelijk.

6. Bronnen van solidariteit

Wat zet mensen aan om te delen en te herverdelen? In de sociologische literatuur onderscheiden we vier bronnen van solidariteit: wederzijdse afhankelijkheid, gedeelde waarden en normen, strijd en ontmoeting.

Ontmoeting en gedeelde waarden en normen zijn de belangrijkste klassieke bronnen van solidariteit in Nieuw-Sledderlo. In (herhaalde) ontmoetingen leren wijkbewoners elkaar kennen en gaan ze voorbij aan etnische verschillen en ontstaat een gevoel van verbondenheid. Een gedeeld cultureel kader of gedeelde culturele waarden vergemakkelijken die ontmoetingen, interpersoonlijke praktijken en het ervaren van verbondenheid. Daarnaast zijn ook heel concrete afspraken of gedeelde normen en handelingsrichtlijnen belangrijk om het samenleven in appartementsgebouwen aangenaam te houden en om solidariteit onder bewoners mogelijk te maken. Strijd was vooral in het verleden een sterke bron van solidariteit. Een gedeelde zorg en actie voor betere woonkwaliteit bracht een sterke samenhang op gang tussen huurders. Interdependentie draagt vooralsnog niet bij aan solidariteit, al willen beroepskrachten bewoners in de nieuwe appartementsgebouwen bewust maken van hun onderlinge afhankelijkheid.

6.1. Ontmoeting

Volgens deze benadering ontstaan informele vormen van solidariteit uit toevallige kleine ontmoetingen. Door interactie en dialoog leren mensen elkaar beter kennen en begrijpen en groeit de tolerantie in de samenleving.

> *"(…) Maar dat vind ik wel, vanuit ontmoeting komt altijd iets meer. Sommige mensen liggen u, anderen liggen u niet. Maar ik denk als ge elkaar leert ontmoeten en ge leert elkaar kennen op een bepaalde manier, dat er altijd ontmoetingen komen, altijd. En als ge een beetje een open vizier hebt, dan denk ik dat er heel veel mogelijk is. Daar ben ik wel van overtuigd."* (ND 4)

Het citaat hierboven illustreert dat bij de beroepskrachten in de wijk een sterk geloof is in ontmoeting als bron van goed samenleven en solidariteit. Ontmoeting wordt gezien als de **noodzakelijke start van waaruit meer kan groeien**. Uit gesprekken met bewoners blijkt dat persoonlijke contacten inderdaad belangrijk zijn voor een samenhorigheidsgevoel en dat het herhaalde ontmoetingen in de woonomgeving of tijdens activiteiten in de wijk aan de basis liggen van goede buren- of vriendschapsrelaties.

> *Hij herhaalt het een aantal keren: er is nog samenhorigheid in de buurt, of verbondenheid, maar op een kleine schaal. Door ontmoeting, doordat mensen elkaar kennen en dat er persoonlijke, positieve contacten zijn.* (Gesprek BW 6, veldnotities)

[Bewoonster] vertelt dat het in het begin moeilijk was om hier, in België, te wonen: ze kende niemand, ze sprak de taal niet. Maar het contact met de buren was wel steeds makkelijk, nu heeft ze ook een goed contact met sommige buren, met anderen heeft ze dan weer geen contact. Maar er zijn geen problemen. (…) Ze kent ook sommige mensen van aanliggende appartementsgebouwen en huizen die vlak bij haar blok staan. Ik vraag van waar ze al die mensen kent? Gewoon, van hen te zien en er mee te praten. In de zomer komen de kinderen ook spelen op het veldje en dan komen veel moeders op een bankje buiten zitten, of ze zitten samen op een loopbrug te praten terwijl ze de kinderen in de gaten houden. (Vluchtig gesprek met een appartementsbewoonster, veldnotities)

Het tweede citaat hierboven illustreert dat ontmoetingen op kleine schaal, in de **directe woonomgeving** zoals de straat of het appartementsgebouw, spontaan ontstaan, bijvoorbeeld op de gemeenschappelijke terrassen of aan de speelveldjes tussen twee gebouwen. Buren leren elkaar beter kennen en er groeit een verbondenheid of vriendschap. Maar bewoners komen niet altijd spontaan met elkaar in contact. Soms is een 'trigger' nodig die tot een eerste contact leidt. Eens het ijs gebroken is, komen verdere spontane ontmoetingen wel tot stand.

De maatschappelijk assistent van Nieuw Dak zet – vaak in samenwerking met het buurtwerk en de wijkmanager – initiatieven op om ontmoeting tussen bewoners te creëren. Zo organiseerden ze drie samenkomsten van bewoners naar aanloop van de **verhuis naar de nieuwbouw**. Daar werd telkens informatie doorgegeven – over huurcontracten, over technische elementen van de nieuwe woonst, … – maar de samenkomsten werden ook georganiseerd vanuit het idee dat bewoners elkaar ontmoetten vooraleer ze buren worden. Een eerste contact is op die manier positief en komt er bijvoorbeeld niet na conflicten rond lawaai.

"(…) informatie is één stuk. Maar het fijne is eigenlijk gewoon dat nog voor dat die mensen naar daar verhuizen, ze al drie keer zijn samen gekomen. En ge merkt zoals nu was het de tweede keer dat we dat zo organiseren (…) dat mensen elkaar al wel wat beginnen kennen en ook al wat vragen durven stellen." (SG)

Eens deze bewoners – en anderen die niet in deze aanloop betrokken waren omdat ze van buiten de wijk verhuisden naar Nieuw-Sledderlo – hun intrek hadden genomen, waren er echter weinig ontmoetingen. De ontmoetingsplaatsen die geïntegreerd zijn in het nieuwe appartementsgebouw (zie deel 7.1) konden hun functie nog niet waarmaken. Daarvoor was een 'trigger' nodig. In september, een goed half jaar nadat de meeste bewoners waren ingetrokken, organiseerden enkele bewoners samen met beroepskrachten een bewoners-BBQ. Daar kwamen nieuwe contacten tot stand die nadien werden verder gezet en versterkt:

ND 4: Er is in september een eerste buurt-BBQ geweest waar we in totaal met een dertigtal mensen ongeveer waren. Dat waren de bewoners van de Kopeikstraat.
St: En de bewoners geven nu wel aan, we kennen daardoor wel een aantal mensen. En we spreken ook een aantal mensen aan. En we worden ook eens gevraagd van 'kom eens op de koffie'.
(Interviewfragment, terugkoppeling eerste draft rapport)

Op niveau van de wijk blijven spontane ontmoetingen veeleer binnen de etnisch culturele gemeenschappen. Binnen de eigen gemeenschappen zijn daarvoor veel mogelijkheden, bijvoorbeeld activiteiten georganiseerd door de moskeeën. Het buurtwerk, medewerkers van Nieuw Dak en de wijkmanager merken dat op 'grotere' schaal van de wijk er minder makkelijk ontmoetingen ontstaan die deze gemeenschappen overstijgen.

Daarom zetten het buurtwerk en Nieuw Dak sterk in op het creëren van interetnische ontmoetingen. In de wijkleidraad, opgemaakt door de wijkmanager, staat de doelstelling om **ontmoetingen tussen**

verschillende etnische groepen te ontwikkelen expliciet uitgeschreven. De buurtwerker vertelt in het tweede citaat hieronder hoe dat in de praktijk vorm krijgt. Het buurthuis moet een toegankelijke plek zijn waar iedereen kan langskomen en bij alle activiteiten, van vrijetijdsactiviteiten tot cursussen, worden momenten ingelast om ontmoeting te creëren: koffiepauzes, een afsluitend feestje, ... Heel wat bewoonsters geven aan dat activiteiten in het buurthuis inderdaad belangrijke momenten zijn waar ze andere (vouwen) leerden kennen en vriendschappen opbouwden.

"De buurtwerker, die het buurthuis als uitvalsbasis heeft, heeft de verdere uitbouw van de ontmoetingsfunctie van het buurthuis als doelstelling. Een aandachtspunt daarbij is het bekomen van een etniciteitsmix bij initiatieven, activiteiten, … Het buurthuis moet de uitdaging aangaan om ontmoeting te creëren over de grenzen van de (geloofs)gemeenschappen heen." (Wijkleidraad Genk zuid, 2014)

Figuur 12. Deelnemers crea-activiteit

"We doen toch ook een groot deel rond ontmoeting. Dat is ten eerste gewoon het buurthuis open houden. Dus mensen kunnen hier binnen en buiten lopen om een tasje koffie te komen drinken, de krant te lezen, te komen eten. Er zijn ook mensen die 's middags komen met een schotel en dan eten we samen bijvoorbeeld hé. Ook het aanbieden van activiteiten kadert daar in. Zo is er een keer in de maand bijvoorbeeld een crea-activiteit. Om de veertien dagen komt een groepje samen rond koken, mensen van verschillende origines en het is de bedoeling dat ze elkaar laten proeven van wat hun cultuur qua voeding te bieden heeft. 's Woensdags komt er een groepje vrouwen zumba doen.
(…)
Dus al onze activiteiten, ook als het gaat om het rijbewijs dat toch vrij technisch is, proberen we dat toch altijd zo wat pauzemomenten in te zetten zodat mensen bij tasje koffie… Of op einde van de lessenreeks voor het rijbewijs hebben ze het examen gedaan, dan geven we nog een feestje ofzo. Dus we proberen daar dan toch wel aan te werken." (St)

Ze [bewoonster] vertelt dat ze een aantal jaren geleden is gescheiden. Ze woont al lang in België, maar vindt dat ze nog altijd niet goed Nederlands kan spreken. Maar ze moest van haar man altijd thuis blijven. Pas sinds ze gescheiden is, neemt ze deel aan activiteiten. (…) Wanneer ik later op bezoek ga, vertelt ze nog eens dat ze nu vaak naar het buurthuis gaat, om mensen te leren kennen en om haar Nederlands te oefenen. (Gesprekken met BW 9, veldnotities)

6.2. Gedeelde waarden en normen

Volgens deze visie is solidariteit geworteld in een collectief bewustzijn. Het gevoel van deel uit te maken van een culturele gemeenschap met gedeelde waarden en normen schept een solidariteit tussen hen die wederzijds gericht zijn op die gemeenschappelijke waarden en normen.

Gedeelde waarden en normen spelen op twee manieren een rol als bron van solidariteit. Ten eerste leidt een gedeeld waardenkader – gedeelde cultuur of religie – makkelijker tot ontmoeting en verbondenheid. Ten tweede worden afspraken of heel concrete handelingsrichtlijnen als noodzakelijk aanzien om het samenleven in een appartementsgebouw leefbaar en aangenaam te maken/houden.

Enkele bewoners geven aan dat het in de wijk makkelijker is om contact te leggen of verbondenheid te creëren met andere buurtbewoners met wie ze hun **cultuur of religie delen**. Een bewoonster vindt het makkelijker praten met anderen die hetzelfde geloof aanhangen omdat ze elkaar begrijpen. Een andere bewoner vertelt dat alle moslims dezelfde feesten vieren waardoor ze verbondenheid voelen. Maar ze proberen daarbij ook om niet-moslims uit te nodigen:

BW 2 laat doorheen het gesprek een paar keer vallen dat er verbondenheid is in Sledderlo. Ik vraag wat hij bedoelt. Hij zegt dat er vooral verbondenheid is door cultuur, door religie. Dat brengt mensen bij elkaar, bijvoorbeeld de Ramadan en het Offerfeest. Omdat hier heel veel moslims wonen kan je dat samen beleven. Dat is verbondenheid. Als je alleen in een wijk zou wonen, waar allemaal niet-moslims wonen dan kan je dat niet samen beleven. Dat is voor hem verbondenheid. Tijdens het Offerfeest, Suikerfeest of Ramadan gebeurt er veel. Bijvoorbeeld soepfeesten, dan nodigen ze iedereen uit, ook niet-moslims om kennis te maken met elkaar en met Ramadan enz. Als er eten is lok je altijd mensen zegt hij. Dan komen mensen.
(Gesprek BW 2, veldnotities)

Gedeelde normen en handelingsrichtlijnen spelen ten tweede een rol voor het samenleven in de appartementen. Het is belangrijk dat bewoners zich aan **afspraken** houden, omdat er anders conflicten ontstaan en aangenaam samen wonen moeilijk wordt (ND 4, BW2, BW10). Dit kwam bijvoorbeeld ter sprake in gesprekken over het nieuwe appartementsgebouw waar de bewoners eind in januari en februari introkken. In de voorbereidende samenkomsten (zie supra) werd daarover gesproken. Een bewoner vertelt dat het belangrijk is dat ook bewoners die pas later zullen intrekken, die informatie moeten krijgen en zich aan de afspraken houden. Het tweede fragment hieronder illustreert dezelfde ongerustheid. Op een eerste bewonersvergadering half maart werd onder begeleiding van verschillende professionele wijkkrachten gebrainstormd over hoe het samen wonen zo aangenaam mogelijk te maken. Meteen werd gezegd dat iedereen zich aan de afspraken moet houden. Het gaat daarbij om heel concrete handelingsrichtlijnen en normen zoals de auto juist parkeren, vriendelijke dag zeggen als je elkaar tegen komt, afval niet weggooien etc.

Er is nood aan afspraken tussen bewoners. Er waren voorafgaande vergaderingen waarop alle bewoners die voordien al in de wijk woonden informatie kregen. Dus zij hebben die informatie. Maar er komen ook andere mensen [van buiten de wijk]. Zij moeten ook al die informatie krijgen! (Gesprek BW 2, veldnotities)

De derde vraag: wat kan ik zelf doen om het samenleven fijner te maken? (…) Eerst wordt gezegd dat iedereen zich aan de regels moet houden. (SG) vraagt welke regels? Regels over het parkeren, om de auto recht te zetten op de voorziene plaatsen, niet op straat waar iedereen langs moet, de lift en trap proper houden, geen sigarettenpeuken weggooien. (Bewonersvergadering Kopeikstraat 9/03/2015, veldnotities)

Figuur 13. Kennismakingsspel bij aanvang eerste bewonersvergadering

6.3. Strijd

Solidariteit kan geworteld zijn in strijd. Samen ten strijde trekken leidt tot sterke vormen van lotsverbondenheid. Gezamenlijke inzet voor gelijke rechten schept een band.

> *"Wat de mensen bond, was hun woede tegenover de gemeente en Nieuw Dak."*
> (Bewoner aan het woord in Lingier, 2011)

De woningkwaliteit – en de daarmee gepaard gaande hoge energiekosten – en het verliezen van de 'Sledderzee', voorheen een belangrijk ontmoetingsplaats, waren twee belangrijke thema's die de inzet van strijd vormden (zie deel 5 over burgerschapspraktijken). Deze strijdperioden waren een sterke bron voor solidariteit. Door het voeren van een gezamenlijke strijd tegen eenzelfde 'vijand', groeide een sterke verbondenheid tussen wijkbewoners (BW 6).

Deze twee perioden kennen wel een verschillende dynamiek. De strijd voor een betere woonkwaliteit bracht mensen samen die elkaar vooraf niet allemaal kenden. Het was de gedeelde strijd die mensen samen bracht en een gevoel van verbondenheid voortbracht. De strijd voor het behoud van de Sledderzee groeide daarentegen vanuit een reeds bestaande verbondenheid onder buurtbewoners. Het was een strijd voor een plaats waar solidariteit zich reeds ontwikkelde.

Hoewel deze acties tot solidariteit leidden dan wel bestaande solidariteit versterkten, doofde deze verbondenheid en strijd als bron voor solidariteit uit.

Recenter protesteerden enkele bewoners tegen hun **verplichte verhuis** naar aanleiding van de afbraak en bouw van appartementsblokken in het kader van LO2020. Bewoners uit één blok die sterk samenhingen, zouden naar verschillende locaties in de wijk moeten verhuizen omdat sommigen volgens de toewijzingsregels binnen de sociale huisvestingsmaatschappij recht hadden op een huis terwijl anderen opnieuw naar een appartementsgebouw zouden verhuizen. Daar werd tegen geprotesteerd en bewoners wouden enkel verhuizen als ze samen konden verhuizen. Dit verzet groeide vanuit de convivialiteit die bestond binnen het appartementsgebouw. De diversiteit onder bewoners speelde hier dus geen rol, wel hun band als buren die de inzet van het protest was.

> *"Die hebben ook heel lang geprotesteerd om te verhuizen. Omdat die eigenlijk graag als blok wouden verhuizen. Weet ge die zijn nu her en der verspreid he. Een groot deel is samen gebleven, die gaan naar de nieuwbouw op de Kopeikstraat, maar een groot deel zit ook in de Moskeestraat, op de Steenbergstraat. Ja die hebben heel lang wel het been stijf gehouden.*
> *(…)*
> *Die zijn heel veel tot bij ND 4 gekomen, 'wij willen niet verhuizen, als we niet als blok mogen verhuizen dan gaan we niet verhuizen'. Terwijl de andere blokken zo iets hadden van zolang ik hier maar uit die blok weg ben kan het mij niet schelen waar ik naar toe ga. Want dat is ook een blok waar de meeste mensen elkaar echt nog kennen. En waar dat ook nog wel in een blok zelf hulp werd gevraagd aan elkaar."* (St)

Het protest doofde uit en bewoners die naar een huis konden verhuizen waren uiteindelijk toch heel blij met die nieuwe woonst. Contacten tussen de verschillende bewoners bestaan wel nog steeds (St, bewoner Moskeestraat[10]). Toch is een dieper gevoel van verbondenheid verdwenen en vinden er

[10] Tijdens de Dag van het Park (2015) werd tijdens een wijkwandeling informeel gepraat met een van de bewoners die naar de Moskeestraat kon verhuizen.

minder interpersoonlijke praktijken tussen hen plaats dan voorheen. We komen hierop terug wanneer we het spanningsveld afstand – nabijheid bespreken (9.5).

6.4. Interdependentie

Het cement dat een samenleving bij elkaar houdt, bestaat in deze visie uit het feit dat mensen er zich bewust van zijn dat ze van elkaar afhankelijk zijn door de doorgedreven arbeidsverdeling. Solidariteit groeit dan uit de nood aan interactie en coöperatie in een context van wederzijdse afhankelijkheid.

Interdependentie is vooralsnog geen bron van solidariteit in deze case. Noch bewoners noch beroepskrachten ervaren dat bewoners onderling afhankelijk zijn en dat dit bijdraagt aan het goed samenleven en solidariteit in de wijk.

Met betrekking tot de nieuwbouw en de nieuwe combinatie van bewoners die buren worden, geeft de maatschappelijk assistent van Nieuw Dak aan dat gepoogd wordt om een zekere vorm van **interdependentie** te **creëren**. Tijdens de samenkomsten ter voorbereiding van de verhuis naar nieuwbouw was het niet alleen de doelstelling om informatie te geven en ontmoeting te creëren, maar ook om de bewoners ervan bewust te maken dat ze als buren een beroep op elkaar kunnen doen en dat ze in zekere zin op elkaar zijn aangewezen voor bijvoorbeeld klussen in huis:

> *"Maar we hebben dan gekeken van wie woont eigenlijk het dichtste bij elkaar, dat ge al weet wie is eigenlijk mijn buur. En dan hebben we gezegd van kijk, vertel eens hoe is mijn gezinssituatie, waar ben ik goed in. Misschien dat mensen op termijn zeggen 'ah ja ik moet iets ophangen, misschien kan ik aan (bewoner) of aan (bewoner) of aan (bewoner) of aan (bewoner) vragen van kijk zou je mij eens even kunnen helpen?' Dat was een beetje de bedoeling. En we merkten wel dat dat wel wat direct het ijs brak."* (ND 4)

7. Plaats

DieGem werkt met de hypothese dat nieuwe vormen van solidariteit ontstaan uit praktijken op concrete plaatsen waar mensen van heel verscheiden culturele achtergronden (al dan niet gedwongen) nabij zijn. Op welke manier stimuleert plaats het ontstaan van innovatieve praktijken van solidariteit in diversiteit?

Plaats speelt op twee niveaus een belangrijke rol in de verbondenheid tussen bewoners onderlingen tussen bewoners en hun wijk: (1) de eigen woning en de direct woonomgeving en (2) de gehele wijk Nieuw-Sledderlo. Op beide niveaus stimuleren bepaalde aspecten enerzijds solidariteit in diversiteit, maar zetten ruimtelijke knelpunten het samen leven anderzijds onder druk.

Met het masterplan LO2020 werden de positieve aspecten versterkt, terwijl de knelpunten werden aangepakt om het samenleven te ondersteunen. Publieke ruimten kregen een nieuwe invulling, een nieuwe weg ('wijklus') moet de wijk beter verbinden met andere stadsdelen en de oude appartementsgebouwen van Nieuw Dak werden worden vervangen door nieuwbouwappartementen en –woningen (zie ook deel 2.3). Er werd dus op verschillende manieren ingegrepen in de (bebouwde) omgeving, de inrichting en de bereikbaarheid van de wijk (*place as location*). Met deze ingrepen in de locatie wordt beoogd om zowel het leven in de wijk, sociale interacties en activiteiten die er plaatsvinden te beïnvloeden (*place as locale*), als de beeldvorming over de wijk bij zowel bewoners als buitenstaanders (*sense of place*) om te buigen. De voortrekkers van het masterplan zijn er immers van overtuigd dat de ruimtelijke aspecten van de wijk een sterke impact hebben op het samen leven en dat naast sociale interventies in de wijk ook een ruimtelijk ingrijpen noodzakelijk was om het samen leven te ondersteunen en de negatieve dynamieken in de wijk te kunnen omkeren:

> *"Vanaf dat het masterplan is gestart (…) was de vaststelling dat hoewel dat er in die wijk heel veel wordt ingezet sociaal – buurtwerk, straathoekwerk, jeugdwelzijnswerk, OCMW, Nieuw Dak die eigenlijk heel veel dingen doen die ook echt nodig zijn – dat we er daarmee eigenlijk niet geraken. Een beetje de vaststelling 'het is er een beetje dweilen met de kraan open'. Dat is dan heel negatief uitgedrukt maar alleen die sociale inzet is niet genoeg. Ruimtelijk is er gewoon een oplossing nodig om die wijk echt wezenlijk te kunnen veranderen. Anders blijven we maar de problemen een beetje beperken en beheersen. Dus die sociale insteek is heel belangrijk geweest bij de start van het masterplan en dan een aantal andere aanleidingen."* (SG)

In wat volgt gaan we dieper in op de rol van plaats voor solidariteit in diversiteit en de manier waarop LO2020 ingrijpt op de drie dimensies van plaats. We doen dit op beide schaalniveaus die we hierboven onderscheidden.

7.1. De eigen woning en de direct woonomgeving

In de directe woonomgeving zijn er spontane contacten en groeien er organisch interpersoonlijke praktijken van solidariteit (zie 4.1). De gebouwde omgeving op deze kleine schaal stimuleert ontmoetingen tussen buren, die een belangrijke bron zijn van de solidariteit tussen buren (zie 6.1).

De meeste huizen in de wijk hebben een **garage** in de voorgevel die uitgeeft op de straat. Dit zijn belangrijke leef- en ontmoetingsruimten. In de zomer staan de garagepoorten veelal open en komen buren bij elkaar zitten, koken of drinken ze wat en brengen ze veel tijd samen door.

In de zomer is dat hier één braderij, elke dag. Iedereen doet zijn garage open, legt daar een tapijt, kookt, bakt en deelt eten. Iedereen komt gezellig bij elkaar zitten, roepen naar elkaar 'kom er bij'. En nationaliteit maakt niets uit. (Gesprek BW 4, veldnotities)

Als je in de zomer buiten gaat of wandelen in de wijk, weet je wanneer je vertrekt maar niet wanneer je terugkomt. Je wordt overal binnengevraagd. Of aan garages wordt samen gezeten en gedronken, gegeten. iedereen wordt erbij gevraagd. Dat is altijd heel gezellig. (Gesprek BW 7, veldnotities)

Ook de architectuur van de oude appartementsgebouwen zorgt voor contacten tussen buren. Per verdiep zijn de appartementen langs elkaar gepositioneerd. Enkel de voordeuren van studio's bevinden zich in de centrale trappenhal. Om naar een appartement te gaan moet iedereen langs de **loopbruggen**, dit zijn doorlopende balkons of 'buitengangen'. Voor de appartementsbewoners zijn dit belangrijke ontmoetingsplaatsen. Bewoners gebruiken die als terras waar ze samen komen. Bewoners leren elkaar ook kennen omdat ze verplicht zijn om langs elkaars terras en deur te passeren wanneer ze uit huis gaan of thuis komen (BW 12). Sommige bewoners van de reeds afgebroken appartementen ervaarden hun blok als één groot huis en de bewoners als een grote familie. Toch zetten de oude gebouwen het samen leven onder druk. Door de slechte isolatie is er geluidsoverlast en de loopbruggen zorgen voor een gebrek aan privacy.

De loopbruggen waren heel fijn. Daar gingen we altijd met iedereen zitten. Als er een aantal mensen zaten hoorde ik dat, zelfs al woonde ik in een studio die niet aan een loopbrug lag. Of iemand smste dat ik ook moest komen. Dus aan de ene kant is het jammer dat die er niet meer zijn, maar aan de andere kant is het ook wel beter. Je hebt nu meer privacy. Je hoorde alle gesprekken, moest langs alle appartementen. Als je in een appartement aan de loopbrug woonde en iemand naast jou had bezoek en die gingen weg en stonden die nog aan de deur of op de loopbrug afscheid te nemen en te babbelen, dan kon je dat allemaal horen en volgen. (Gesprek BW 3, veldnotities)

Figuur 14. Nieuwe (links) en oude (rechts) appartementsgebouwen in Nieuw-Sledderlo

In het nieuwe appartementsgebouw in de Kopeikstraat zijn geen loopbruggen. Daarmee verdwijnt niet alleen een bron van ongenoegen, maar ook de belangrijkste ontmoetingsplaats voor buren. Daarom werden **nieuwe ontmoetingsplaatsen** gecreëerd. Per verdiep zijn vier appartementen gebouwd en de voordeuren geven uit op een overloop. De wijkmanager en de maatschappelijk assistent van Nieuw Dak zien deze overloop als een eerste nieuwe ontmoetingsplaats voor buren. Ten tweede werd het nieuwe gebouw in een L-vorm gebouwd met nieuwe duplexwoningen. De nieuwe appartementsblok en de duplexwoningen zijn verbonden met een esplanade. Het is een grote open ruimte waar de beroepskrachten samen met bewoners invulling aan willen geven. Deze plek moet ontmoeting creëren tussen een grotere groep bewoners dan de overloop per verdieping. Tot slot is er ook een groene

strook achter het nieuwe appartementsgebouw dat de wijkmanager wil inrichten als vrijetijds- en ontmoetingsplek.

> *" (…) die grote esplanade. (…) En eigenlijk is dat een heel open stuk, waar we met mensen over willen nadenken van hoe zouden we hier iets kunnen doen voor iedereen? En daar is in die collectieve samenkomsten rond samenleven [over nagedacht]. Er waren mensen die zeiden 'we hebben geen tuin, zouden we niet iets met kruiden kunnen doen? Of met bloemen? Zodat we kruiden of groenten kunnen kweken? Op bakken he, op hoog niveau. En waarom zou dat niet kunnen?' En we willen daar wel iets doen dat iets gezamenlijk is. Want natuurlijk ontmoeten is nu wel heel anders omdat iedereen een individueel [terras heeft]. Daar was ook heel fel nood aan bij mensen. (…) Ge hebt wel op uw niveau zelf natuurlijk een hele grote overloop he, waar die vier deuren zijn naar uw eigen woongelegenheid. Dus ik denk dat daar ook wel wat kansen liggen om elkaar te ontmoeten. Maar dan is het wel per vier.* (ND 4)

De wijkmanager, maatschappelijk assistent van Nieuw Dak en buurtwerker ervaren echter dat de nieuwe ontmoetingsplaatsen niet zo makkelijk nieuwe ontmoetingen tussen buren tot stand brengen. Er is een 'trigger' nodig die mensen aanzet tot een eerste ontmoeting. Pas na die eerste kennismaking, actief gestimuleerd door bijvoorbeeld een activiteit, spreken mensen elkaar aan op die ontmoetingsplaatsen en bouwen ze hun (buren)relatie verder uit (zie bespreking ontmoeting als bron van solidariteit).

In het ontwerp van de nieuwbouwappartementen en –duplexwoningen zien we dus een sterke inzet op ontmoeting om het samen leven te ondersteunen. Met het nieuwbouwproject spreken de beroepskrachten echter ook andere bronnen van solidariteit aan, al gebeurt dat in minder sterke mate. Ze hopen ten eerste dat de oriëntatie van de appartementen op de gemeenschappelijke overloop een **gevoel van op elkaar aangewezen te zijn** tot stand brengt. Ze hopen dat bewoners samen zorg zullen dragen en verantwoordelijkheid nemen voor deze plek. Dit werd echter niet actief aangewakkerd en bewoners gaven zelf niet aan dat ze zich op die manier tot elkaar aangewezen voelen.

De wijkmanager, maatschappelijk assistent van Nieuw Dak en buurtwerker grijpen de intrek in de nieuwe appartementen en duplexen ook aan om bewoners te laten praten over welke **afspraken of normen** die belangrijk zijn voor het samen leven. In de aanloop naar de verhuis werd daar al over gesproken, maar ook op de eerste bewonersvergadering voor de Kopeikstraat kwam dit ter sprake in een werkgroepje en pikte de wijkmeester daarop in (zie hiervoor 6.2).

In de directe woonomgeving rond oude appartementsgebouwen en de huizen zijn er, net als achter de nieuwbouwappartementen, groene ruimten die dienst doen als ontmoetingsplaats voor buren. Appartementsgebouwen staan veelal per twee geplaatst. Voor deze gebouwen zijn **grasveldjes** met speeltuigen en banken, waar kinderen en (voornamelijk) moeders tijd doorbrengen. We gaven eerder aan dat **beboste veldjes** tussen huizen werden uitgedund. Het waren doodse plekken in de wijk waar nu kinderen volop spelen. Volwassenen vinden elkaar moeilijker, zoals een bewoner hieronder vertelt. Ook hier zien we dat zij makkelijker opnieuw in contact komen als daar eerst een trigger voor is, zoals een straatfeest.

> *Een aantal jaar geleden is dan het plein aangepakt. De bomen werden gesnoeid. Er kwam ook een padje rondom het pleintje en is helemaal afgesloten van de straat. Langzaam aan vonden kinderen hun weg naar het pleintje. Ze kunnen er spelen in het gras, fietsen en skaten op het padje. Het pleintje wordt nu heel veel gebruikt vanaf het een goed weer is. In midden van plein is een vierkant van ongeveer drie bij drie meter in beton gegoten zodat ouders daar ook makkelijker kunnen zitten. Maar ouders vinden moeilijker hun weg naar het plein, dat komt ook op gang. Het is nu een plek waar mensen naar toe kunnen komen en waar er veel ontmoeting kan plaatsvinden. Mensen leren elkaar wat beter kennen*.
> (Bewoner aan het woord tijdens Dag van het Park 2015, veldnotities)

Tot hier toe bespraken we hoe plaats als locatie – en ingrepen daarin – beïnvloedt wat er op die plaats gebeurt (place as locale), namelijk hoe de inrichting van de plaats sociale interactie en solidariteit in diversiteit beïnvloedt of afremt. Met de bouw van de nieuwbouwwoningen willen de beroepskrachten ook de *sense of place* bij bewoners beïnvloeden. In Nieuw-Sledderlo is er een belangrijk verschil tussen bewoners van huizen en appartementen in de mate waarin zij zich verbonden voelen met hun woonplaats. De slechtere woonkwaliteit in de oude appartementen, de voorkeur van de meeste bewoners om in een huis te wonen en gezinsuitbreiding bij bewoners van kleinere appartementen, maken dat er in de appartementen heel veel verhuizen plaatsvinden. Mensen komen er wonen omdat de appartementen relatief snel worden toegewezen (zie eerder), maar wachten tot ze een huis krijgen toegewezen in Nieuw-Sledderlo of een andere wijk. De appartementen hebben dus een negatievere sense of place dan de huizen en zorgen ervoor dat Nieuw-Sledderlo aanvoelt als een '**doorleefwijk**' waarin mensen hun woning als iets tijdelijks zien. Ook dat legt druk op het samenleven, aangezien deze bewoners zich minder willen inzetten voor de wijk en minder investeren in sociale contacten (ND 4).

> *Ik vertel hen [drie vrouwen] dat ik mee kom koken, dat ik graag mensen wil leren kennen en van bewoners hoop te horen hoe het is om in Sledderlo te wonen. Meteen zeggen ze met twee tegelijk dat het ervan af hangt: als je in een huis woont is het goed, maar in appartement is het niet goed. Ik pak mijn thee en ga bij hen zitten. Ik vraag wat ze bedoelen. In de huizen is het rustiger. In de appartementen is het niet goed. Die zijn niet rustig, die zijn heel koud en er zijn vochtproblemen. Eén van de vrouwen woont in een huis, de andere twee in appartement. Ze willen allebei naar een huis verhuizen.* (Deelname activiteit, veldnotities)

> *"Heel veel mensen willen graag naar een woning. (…) Maar in Nieuw-Sledderlo gaat dat natuurlijk niet. Ge zit ook met een heel probleem van verhuizing he. Het kan goed zijn dat ik vandaag samen kom dat ik tien man heb en misschien binnen een jaar zijn er drie of vier verhuisd. Het is echt een doorleefwijk he. Tegenover als ge in een gebied werkt waar heel veel woningen staan en duplexen, daar blijven mensen gigantisch lang wonen… Ja hier is natuurlijk het verloop heel fel he. Ik denk op tien jaren tijd hebt ge een heel nieuwe bevolkingsgroep."* (ND 4)

Met de bouw van nieuwe, moderne appartementen en duplexwoningen hopen de beroepskrachten deze dynamiek te doorbreken. Ze hopen dat mensen zich in de nieuwbouw meer verbonden zullen voelen met hun woonst en de woonomgeving en dat de verhuisbewegingen minder frequent zullen worden. De maatschappelijk assistent van Nieuw Dak ziet hier één jaar nadat de bewoners zijn ingetrokken eerste positieve tekenen voor:

> *"Maar ge merkt wel nu we die eerste nieuwbouw hebben, met de mensen die zijn gaan inhuizen, dat er wel een andere beweging op gang komt. Dat mensen ook wel willen blijven wonen. Zeker als ge praat over de studiobewoners, die komen nu in een éénslaapkamerappartement. Ge merkt nu wel dat de nieuwbouw voor mensen ook wel iets heeft. Natuurlijk uw gezinssamenstelling kan altijd veranderen, en dat mensen op basis van rationele bezetting verhuizen. Maar ik denk dat er wel een andere beweging stillekes aan komt met de nieuwbouw. Dat de mensen ook wel iets hebben van hier kan ik blijven wonen. Ook mensen die in een duplex komen wonen, ge komt eigenlijk in een splinternieuwe woning terecht wat voor mensen ook wel iets geeft van hier wil ik mijn best doen. Ik voel stillekes aan die trend wel omslaan."* (ND 4)

7.2. Ruimtelijke interventies op wijkniveau

Het masterplan LO2020 zorgde ook voor ruimtelijke ingrepen op het gehele wijkniveau. Daarbij ging veel aandacht naar het creëren van ontmoetingsmogelijkheden. Het ontbrak in Nieuw-Sledderlo immers aan plaatsen voor ontmoetingen tussen diverse bewoners die in verschillende delen van de wijk wonen. Er was bijvoorbeeld geen aantrekkelijk plein, maar ook geen voorzieningen als banken, weinig winkels, geen markt of café die naast hun praktische functie ook van belang zijn om informele ontmoetingen tussen bewoners mogelijk te maken (zie bijvoorbeeld Curley, 2010). De Turkse en Marokkaanse moskeeën zijn belangrijke voorzieningen in de wijk voor de twee gemeenschappen en bieden naast een gebedsruimte ook ontmoetingsmogelijkheden. Maar die ontmoetingen blijven binnen een etnisch-culturele gemeenschap. Enkel het buurthuis vervulde een ontmoetingsfunctie voor alle bewoners, maar kent een beperkt bereik en is maar op beperkte tijden (hoofdzakelijk kantooruren) toegankelijk.

Het centrale bos in Nieuw-Sledderlo werd met het masterplan volledig hertekend en omgebouwd tot het ***Groen Hart*** (zie 2.3.2). Net als de beboste veldjes tussen de huizen, werd dit deel van de wijk omgebouwd van een donkere, vervuilde en gemeden plek tot een levendige speel- en ontmoetingsplek. In het Groen Hart brengen bewoners van overal in de wijk tijd door en ontstaan er interetnische contacten.

> *Eén van de vrouwen vertelt: 'vroeger hingen er jongeren rond in park, het was er toen niet veilig. Mensen wouden daar niet door. Dat is nu beter.' Een andere vrouw pikt daar op in: 'het nieuwe park heeft daar ook veel mee te maken.' Ze vertellen verder. Dat het park veel meer is open gemaakt, dat het veel fijner is. Het is nu een leuke plek in de wijk, zeker in zomer. Nu wandelt iedereen er ook door.* (Bezoek bij bewoonster, veldnotities)

> *Het Groen Hart is een heel belangrijke plek voor de wijk, echt een ontmoetingsplek. In de zomer komen daar heel veel mensen en groeit er contact tussen wijkbewoners. Daarvoor hadden mensen wel contact en een samenhorigheidsgevoel met hun buren, bijvoorbeeld in de zijstraatje bij bewoners van de huizen. Maar dat bleef echt wel beperkt tot dichte buren. In het Groen Hart komen ze ook veel meer in contact met mensen van andere plekken van de wijk. Het is echt heel belangrijke plek geworden.* (Gesprek GI, veldnotities)

Het park is ingericht om sociale interactie te stimuleren, met onder meer speeltuigen, (pic-nic) banken en een petanquebaan. Er zijn ook mozaïekbanken of 'babbelbanken' geplaatst die door een groep bewoners, met een externe begeleider, werden gemaakt (figuur 15). Ze staan centraal in het Groen Hart en nodigen uit tot gezellig samen zitten. Doordat dit stuk toegankelijk is geworden, kunnen bewoners zich ook makkelijker verplaatsen in de wijk. Ze kunnen recht door de wijk lopen in plaats van rond te gaan langs de straten.

Figuur 15. Mozaïekbank in het Groen Hart (Bron: Facebook, Buurthuis Sledderlo)

Er werden ook **voorzieningen** aangetrokken naar Nieuw-Sledderlo. Op het kerkplein net buiten Nieuw-Sledderlo was er van september tot november 2015 een wekelijks marktje[11]. In de wijk wordt een Huis van het Kind[12] opgestart dat de gehele zuidelijke kant van Genk zal bedienen. Ook het jeugdwelzijnswerk (GIGOS) kreeg een nieuw jeugdhuis naast het Groene Hart en het buurthuis. Deze nieuwe voorzieningen moeten mogelijkheden bieden voor bewoners om in elkaar in contact te komen, maar ook met mensen van buiten Nieuw-Sledderlo. Op die manier moeten de voorzieningen ook meehelpen om de isolatie van de wijk te doorbreken.

Net als op de schaal van de eigen woning en de directe woonomgeving, moeten de ruimtelijke ingrepen op het wijkniveau de bestaande sense of place over Nieuw-Sledderlo beïnvloeden en dit bij zowel bewoners als buitenstaanders.

Hoewel heel wat bewoners graag in Nieuw-Sledderlo wonen (zie eerder) en er een sterke verbondenheid is tussen bewoners, is hun sense of place niet onverdeeld positief. Er leeft een **gevoel van achterstelling** door de bestaande ruimtelijke problemen – de geïsoleerde ligging, donkere en vervuilde stukken publieke ruimte, slechte bereikbaarheid, woonkwaliteit van de appartementen (zie eerder) – en het gevoel dat die problemen niet werden aangepakt door lokale of regionale overheden. Dit gevoel leeft bij zowel bewoners die al lange tijd in de wijk wonen als zij die pas recenter inweken. Verschillende bewoners ervaren wel dat dit met het huidige stadsbestuur is gekeerd en dat Nieuw-Sledderlo opnieuw in het vizier van beleidsmakers is gekomen, zoals het tweede citaat hieronder illustreert. De ruimtelijke – gekoppeld aan sociale – ingrepen in de wijk in het kader van LO2020 maken ook dat dit gevoel van achterstelling wordt aangepakt. Bewoners hebben opnieuw het gevoel dat er in hun wijk wordt geïnvesteerd en dat de wijk aangenamer wordt om in te wonen.

> *"En het grote verschil hier [in Nieuw-Sledderlo] is dat we met een geschiedenis zitten waardoor mensen zich toch wat verongelijkt voelen, zich toch wat benadeeld voelen, wat achteruitgesloten voelen. Omdat ze hier heel geïsoleerd wonen maar ook een hele geschiedenis hebben. En ondanks het feit dat er heel veel verhuisbewegingen zijn in Sledderlo – want om de acht jaar zijn alle appartementen, gemiddeld natuurlijk, van bewoners vernieuwd – blijft toch dat gevoel en blijft die mentaliteit zitten."* (ND 3)

> *Sledderlo is wel een deel van Genk maar werd niet zo behandeld, het is het uiterste van Genk. De 'regering en het bestuur' trokken zich er niks van aan. Er werd niet in Sledderlo geïnvesteerd. Ze hadden oogkleppen, zagen Sledderlo niet. Ze hadden er geen aandacht voor, alsof het niet bestond. Als je mensen samen zet, moet je ook op problemen reageren. Dat gebeurde helemaal niet. Mensen voelden zich in steek gelaten. En als mensen geen respect krijgen, dan gaan ze dat ook niet zelf terug geven. Daarom trokken ze zich ook niks aan, hadden ze geen respect voor de wijk. CD&V heeft nu de burgemeester en zit in het bestuur. Het zijn geen supermannen maar ze trekken zich er wel iets van aan. Ze doen hun best.* (Gesprek BW2, veldnotities)

Nieuw-Sledderlo kampt verder met een **negatief imago** bij buitenstaanders. Een twintigtal jaar geleden waren problemen als criminaliteit en vandalisme meer aanwezig. Sindsdien draagt Nieuw-Sledderlo de naam 'Klein Chicago' met zich mee. Ook de milieuvervuiling door de omliggende industrieterreinen, het feit dat er hoofdzakelijk sociale huisvesting is en de slechtere kwaliteit van de oude

[11] De deelnemende handelaars haakten een na een af omdat de markt voor hen niet rendabel was, ze hadden te weinig klanten en ze draaiden te weinig omzet. Na een achttal weken stopte de markt daardoor volledig.

[12] Een Huis van het Kind is een samenwerkingsverband tussen organisaties die zich richten op kinderen en op één locatie werken. Het gaat onder meer om Kind en Gezin en enkele werkingen die zich richten op taalstimulering.

appartementsgebouwen dragen bij aan het negatieve imago. Zowel bewoners als wijkmanager en buurtwerker ervaren dat het imago verder wordt versterkt of in stand gehouden door negatieve berichtgeving in media of door het steeds oprakelen van de naam 'Klein Chicago' wanneer over Sledderlo wordt bericht. Bewoners en professionele krachten dragen dit imago mee. Wanneer ze in contact komen met mensen van buiten de wijk, krijgen ze al snel een negatieve stempel opgeplakt:

> *Als ik tegen mensen die er nog nooit zijn geweest vertel dat ik in Sledderlo werk, is het direct van 'oh neen' en 'criminaliteit en vandalisme' enz.* (Gesprek GI, veldnotities)

Met het masterplan willen de beroepskrachten in de wijk dit negatieve imago doorbreken. Dit ten eerste door ruimtelijke elementen die de wijk onaantrekkelijk maakten aan te pakken. Met de nieuwe functies in de wijk wil men ook **mensen van buiten Nieuw-Sledderlo tot in de wijk aantrekken**. Beroepskrachten voelen immers dat negatieve beelden en verhalen voornamelijk leven bij mensen die nog nooit in de wijk kwamen: "*ik denk dat het grootste deel van de wilde verhalen over Sledderlo worden verteld door mensen die hier nog nooit een voet hebben gezet*" (St). Daarom worden activiteiten opgezet die deze mensen moet aanzetten om naar Nieuw-Sledderlo te komen en te ervaren hoe de wijk in het echt is. De Dag van het Park werd in Genk bijvoorbeeld al twee jaar in het Groen Hart georganiseerd, met activiteiten voor kinderen en volwassenen.

Figuur 16. Publicatie 'Van Klein Chicago tot Groot Sledderlo'

Daarnaast proberen de wijkmanager en het buurtwerk ook om **Nieuw-Sledderlo op een positieve manier in de kijker te zetten**, bijvoorbeeld via (lokale) kranten, een regionale televisiezender, het stadsmagazine of het uitbrengen van specifieke publicaties, zoals het boekje 'Van Klein-Chicago naar Groot-Sledderlo' waarin bewoners hun ervaringen en visies op de wijk neerschreven (figuur 16).

8. Leerprocessen

Leerprocessen op niveau van de betrokkenen (professionals en deelnemers) spelen een rol bij het tot stand komen van nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit.

In Nieuw-Sledderlo ontstaat een **sociale gemeenschap** onder bewoners van de gehele wijk en op kleinere geografische schalen. Een gedeelde plaats en buurtactiviteiten zijn de belangrijkste verbindende schakels. In die sociale gemeenschap komt ook een normerende dynamiek voor en komen wijkbewoners tot subjectificatie.

De belangrijkste verbindende factor in Nieuw-Sledderlo is de gedeelde woonwijk. Het is deze **gedeelde plaats** die maakt dat heel wat bewoners zich met elkaar verbonden voelen. Dit geldt ook op een geografisch kleinere schaal. Ook al kennen alle bewoners elkaar niet allemaal persoonlijk, een gedeelde straat of appartementsgebouw is een gemeenschappelijkheid die het gevoel van verbondenheid voedt. In de gemeenschap van bewoners die hier tot stand komt, blijkt een **normerende dynamiek** wel een rol te spelen. In iedere appartementsblok heerst een 'specifieke manier' van samenleven. Hoewel bewoners noch de wijkmeester dit gevoel specifieker onder woorden krijgen, ervaren ze dat het samenleven en de contacten in iedere blok variëren. Wanneer nieuwe bewoners in een blok komen wonen, moeten zij zich aanpassen of socialiseren in de bestaande gemeenschap en een plek zoeken in de groep. Zo werd de bewonersgroep al voor hun intrek in de nieuwbouwappartementen driemaal samengebracht (zie 6.1). In die bijeenkomsten leerden bewoners elkaar kennen en werden al afspraken gemaakt die het samenleven goed moeten laten verlopen. Verschillende bewoners hameren er op dat die moeten worden nageleefd én dat ook bewoners die pas later intrekken kennis moeten krijgen van die afspraken en zich daarin moeten inschikken:

> *Er is nood aan afspraken tussen bewoners. Er waren voorafgaande vergaderingen waarop alle bewoners die voordien al in de wijk woonden informatie kregen. Dus zij hebben die informatie. Maar er komen ook andere mensen [van buiten de wijk]. Zij moeten ook al die informatie krijgen!* (Gesprek BW 2, veldnotities)

Maar wat toch wel de kenmerkende dynamiek is voor de gemeenschap die tot ontwikkeling komt, is het inzetten op verbondenheid en dit door bijvoorbeeld **activiteiten die bewoners zelf opzetten** vanuit een gedeelde interesse of een gemeenschappelijk belang. In die activiteiten leren ze elkaar (beter) kennen en groeit het gevoel van verbondenheid die zo kenmerkend is voor een sociale gemeenschap. Een groep vrouwen organiseert bijvoorbeeld wekelijks een Zumba-activiteit. Een andere groep komt geregeld samen in het buurthuis om samen te koken (St). Het gebeurt ook dat een aantal vrouwen het belangrijk vindt dat de woonomgeving proper is en samen in en rond het appartementsgebouw opruimt en andere bewoners aanspoort om mee te doen (SG). De maatschappelijk assistent van Nieuw Dak stimuleert zulke opruimdagen, waarbij het werk wordt gekoppeld aan gezellige activiteiten om bewoners te laten samen werken én samen een leuke dag te beleven:

> *"Er zijn appartementsblokken waar we opknapdagen hebben georganiseerd. We beginnen 's morgens vroeg, we doen een ontbijt, we zeggen dan tegen bewoners van kijk maak eens iets he. We maken daar een budget voor bij wijze van spreken. (…) Omdat er veel kinderen zijn gaan we bekijken met het jeugdwelzijnswerk of zij iets kunnen doen met de kinderen? Ah ja dat kan perfect. We zorgen voor drie of vier hogedrukreinigers en we spuiten heel die loopbruggen af. Allé echt zo gaan zoeken, wat vindt ge nu belangrijk? (…) En dan proberen we daar op in te spelen. En op het einde van de dag om 6 of 7 uur, drie of vier mannen, mama's hebben dan*

groenten gemaakt en ik weet niet wat allemaal en we doen een BBQ. Om tien uur zijn we klaar en we hebben leuke dag gehad." (ND 4)

Ook het **buurtwerk** heeft de taak in te zetten op verbinding. Spontane contacten tussen verschillende interetnische bewonersgroepen zijn beperkt op schaal van de wijk (zie eerder in dit rapport). Daarom is dit een aandachtspunt voor het buurtwerk. *"(…) het organiseren van activiteiten rond gemeenschappelijke interesses (koken, gezondheid, sport, …) biedt hierbij zeker kansen"* (Wijkleidraad Genk Zuid 2014). Sommige activiteiten zijn volledig gericht op ontspanning, zoals een uitstap naar de schaatsbaan. Andere activiteiten bevatten leerdoelstellingen voor individuele deelnemers, zoals de lessenreeksen om het theoretisch rijbewijs te behalen. Die doelstellingen worden steeds gekoppeld aan gezelligheid en het creëren van ontmoeting (zie 6.1).

Terwijl veel activiteiten beperkt zijn in tijd en/of een wisselende deelnemersgroep hebben, is **cultuur-koken** een activiteit waar eenzelfde groep bewoners al een achttal jaar aan deelneemt (zie ook 4.). De gedeelde interesse voor koken en de herhaalde ontmoetingen zorgen voor een sterke onderlinge verbondenheid. Binnen deze kleinschalige gemeenschap ontstaat ook ruimte voor discussies over cultuur en geloof, waarbij bestaande relaties of gebruiken in vraag worden gesteld:

"En doordat die band ontstaat kunnen daar ook wel eens dingen, zeker over cultuur of over geloof, ter discussie worden gesteld is een groot woord. Maar er worden toch wel voorzichtig al eens wat kritische vragen gesteld. Er zijn al wat discussies geweest over vrouwen die weg blijven omdat een man mee komt koken, hoe gaan we daar mee om? Dus op zich zijn dat boeiende gesprekken. En in dat opzicht vind ik het wel heel zinvol om dat soort kleine [dingen te doen]. Dat gaat dan nog maar over een groep van 14 op een ganse wijk. (SG)

Het cultuur-koken geeft ook ruimte om culturele erkenning bespreekbaar te maken. In onze analyse van burgerschapspraktijken in Nieuw-Sledderlo (zie deel 5), toonden we al aan dat een van de deelnemers de positie van moslims in onze samenleving als kwestie bespreekbaar maakte. De sociale gemeenschapsvorming die ontstaat door verbindende activiteiten kan dus ook, net door de veilige en beschermde atmosfeer die er heerst, ruimte scheppen voor subjectiverende (en dus meer politieke) leerprocessen. Bewoners stellen daarbij de posities die zijzelf of andere groepen krijgen toegewezen in de maatschappij in vraag.

Figuur 17. Cultuur-koken

Naast de verbindende activiteiten die ontstaan vanuit gemeenschappelijke interesses of plaats, grijpen de professionele wijkkrachten ook de ruimtelijke interventies aan om verbinding te creëren tussen bewoners. Nadat de eerste groep bewoners is ingetrokken, proberen Nieuw Dak, buurtwerk en de

wijkmanager ook mensen te engageren rond een bepaald aspect van het samenleven waarvoor ze interesse hebben (bijvoorbeeld afval, beplanting). In de aanloop van LO2020 werden bewoners met een **gemeenschappelijke interesse of engagement** samengebracht. Zij werkten samen om de ruimtelijke plannen mee vorm te geven en bewoners in te lichten (zie 5.2. voor een beschrijving van het participatieproces in het kader van LO2020).

Vanuit verschillende impulsen groeit dus een sociale gemeenschap in Nieuw-Sledderlo en af en toe kunnen er binnen die sociale gemeenschap ook een aantal kwesties 'publiek' (zij het in een beperkte, als veilig ervaren groep) gemaakt worden. De subtiliteit waarmee dit gebeurt wordt beschreven door een bewoner van Marokkaanse herkomst. Hij ervaart de verwachting bij de overheid ten aanzien van bewoners van vreemde herkomst om in een sociale gemeenschap als deze in Nieuw-Sledderlo te **integreren** en op die manier ook in België. Maar, hij benadrukt daarbij dat zoiets tijd vraagt, enige ruimte voor eigen invulling wenselijk is en ook geen eenrichtingsproces kan zijn, dat er met andere woorden ruimte is voor onderhandeling over dit integratieproces. Integreren is bovendien niet gelijk aan assimilatie: het overnemen van kennis en gewoonten gaat samen met het behouden van andere gewoonten. De sociale gemeenschap werpt op die manier een dam op tegen te strikt ingevulde verwachtingen waaraan nieuwkomers zouden moeten voldoen. Volgens deze bewoner zijn het bovendien niet enkel nieuwkomers die van Belgen leren, maar Belgen leren omgekeerd ook iets van hun buren van vreemde herkomst:

> *Nu willen ze* [verwijst naar overheid] *ook dat iedereen gaat integreren. Maar het is niet omdat je naast een Belgische familie woont dat je ineens alles gaat overnemen. Zo gaat dat niet. Dat heeft allemaal tijd nodig. Je doet nog je eigen ding maar leert elkaar kennen en leert van elkaars gewoonten en gaat soms denken 'ah dat is ook wel goed eigenlijk'. In twee richtingen. En zo ga je van elkaar leren.* (Gesprek BW 11, veldnotities)

Ook in het verleden stelden bewoners in Nieuw-Sledderlo vragen over hun positie in de samenleving. Met de een lange strijd die resulteerde in gerechtelijke processen en een huurstaking die we beschreven in deel 5.1, kwamen bewoners **in opstand** tegen Nieuw Dak **uit onvrede met de kwaliteit van hun woningen**. De huurders maakten hun ongenoegen en eisen kenbaar en startten verschillende acties. Met deze acties trad de groep uit hun maatschappelijk toebedeelde rol, namelijk de traditionele rol van huurders die de huurprijs betalen die door de verhuurder werd bepaald. In de plaats daarvan bepalen ze zelf welke waarde de woning voor hun heeft en hoeveel de huurprijs volgens hen dus kan bedragen. Ze treden met andere woorden uit hun traditionele rol van 'passieve' huurders (subjectificatie) en worden een publieke gemeenschap.

Bij deze actie werden de bewoners ondersteund door de toenmalige buurtwerker (ND 2). Een van de bewoners die deze acties meemaakte, argumenteert dat het buurtwerk in die tijd veel sterker deze ondersteunende rol innam en 'aan de kant van de bewoners stond'. Deze bewoner ervaart dat het buurtwerk nu bijna uitsluitend inzet op sociale cohesie, meer op het gezellig samen zijn. Hoewel hij het belang hiervan niet wil tenietdoen, betreurt hij dat die onderbrekende dynamiek niet langer wordt ondersteund en aangewakkerd door het buurtwerk (zie ook deel 5 over burgerschapspraktijken).

9. Solidariteit in spanningsvelden

Daar waar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit ontwikkeld worden, ligt de betekenis, de vorm, de inhoud en de oriëntering van die solidariteit nog relatief open. We zien minstens zes spanningsvelden waarlangs solidariteit concrete invulling kan krijgen. De concrete context, het hier en nu, bepaalt steeds opnieuw mee welke specifieke posities op deze spanningsvelden de invulling van solidariteit meekrijgt. Maar ook beleidsmaatregelen en professionele interventies kunnen de positionering van plaatsgebonden vormen van solidariteit in diversiteit op die spanningsvelden faciliteren.

In deze laatste sectie gaan we in op een aantal spanningsvelden die spelen bij het ontstaan van interpersoonlijke praktijken van solidariteit. De spanningsvelden universalisme – particularisme en afstand – nabijheid zijn sterk aanwezig in deze case. Daarom bespreken we deze twee uitgebreid in wat volgt. Met betrekking tot andere spanningsvelden vinden we elementen terug in onze analyse. Zo groeit solidariteit voornamelijk uit een **consensus**, zoals een consensus over belangrijke waarden of noodzakelijke afspraken. Verder is doorheen het rapport gebleken dat de solidariteit geen resultaat is van een **onderhandelingsproces** maar voortkomt vanuit een gedeelde verbondenheid met de wijk en vanuit alledaags (samen) wonen en activiteiten. De solidariteit stelt tot slot ook meestal geen bestaande maatschappelijke systemen of orden in vraag en kan dus in dit geval op een aantal hierboven beschreven voorbeelden na niet transformatief worden genoemd. Professionele interventies en vormen van solidariteit zijn eerder gericht op het **integreren** van bewoners in de wijk enerzijds en (bewoners van) Nieuw-Sledderlo in Groot-Sledderlo en de gehele stad Genk anderzijds. We ervaren deze elementen echter niet als spanningsveld en zullen ze daarom ook niet in die zin bespreken. Ook economische herverdeling en culturele erkenning komen in deze case niet naar voor als spanningsveld.

9.1. Universalistisch - particularistisch

Iedereen kan in principe deel uitmaken van solidariteitsmechanismen. Is dat het geval dan spreken we over een universele invulling van solidariteit. Blijft de solidariteit beperkt tot specifieke groepen op basis van kenmerken zoals afkomst, gender of leeftijd dan spreken we van een particularistische invulling.

In Nieuw-Sledderlo leeft een 'wij-gevoel' en is er een gevoel van verbondenheid dat alle bewoners betrekt. In die zin heeft de solidariteit die in de wijk ontstaat een universalistisch karakter. Het is niet gebaseerd op bepaalde groepskenmerken, maar louter op het wonen op een bepaalde plaats. Toch moeten we steeds in ons achterhoofd houden dat een deel van de bewoners niet graag in Nieuw-Sledderlo woont en zich niet verbonden voelt met andere wijkbewoners. Tot deze groep hadden we zoals eerder aangetoond veel moeilijker toegang. Maar, zij worden niet bewust uitgesloten van dit gemeenschapsgevoel door andere bewoners.

Hoewel de verbondenheid in Nieuw-Sledderlo dus als universalistisch kan worden beschouwd, lopen daar toch enkele duidelijke lijnen door, die bewoners indelen in groepen waarbinnen (sterkere vormen

van) solidariteit is terug te vinden. Op die manier krijgt de solidariteit in Nieuw-Sledderlo ook een particularistische invulling.

Ten eerste komt uit het universalistische 'wij-gevoel' ook een uitsluitend effect en een scheiding tussen mensen die **wel en niet in de wijk wonen**. Niet-wijkbewoners kunnen heel duidelijk geen deel uitmaken van die verbondenheid. Zij krijgen weinig (h)erkenning van wijkbewoners en bewoners lijken weinig bereid om ruimte of tijd te delen met deze 'buitenstaanders'. Ook naar nieuwkomers kan dit een uitsluitend effect hebben. Wanneer zij nog niet gekend zijn of worden herkend in de wijk, kan ook ten aanzien van hen weinig bereidheid tot delen zijn. Ik kon deze sterke scheidingslijn zelf ervaren in de inleefperiode, zoals de paragrafen uit veldnotities hieronder illustreren. Bewoners keken me veelal argwanend aan tot ze wisten wie ik was. Dit gevoel werd ook door bewoners en beroepskrachten herkend en bevestigd, zoals het derde citaat aanduid.

> *Ik ga terug door de regen. Ik kom niemand tegen. (…) Er rijdt een auto voorbij met twee mannen voorin. Ze kijken me keurend aan. Deze blikken maken me duidelijk dat mensen weten dat ik niet in de wijk woon.* (Veldnotities, verblijf in Sledderlo)

> *Als ik terug naar huis wandel, kom ik enkele vrouwen tegen die ik zag in de zumba-les. Nu zeggen zij vriendelijker dag dan andere vrouwen die ik niet ken. Ze herkennen me en ik heb het gevoel dat ze me ook erkennen als iemand van de wijk, nu ze weten wie ik ben.* (Veldnotities, verblijf in Sledderlo)

> *Toen ik hier pas kwam werken dacht ik ook 'wat kom ik hier doen'. Niemand zei goeiedag, ik zei iets en die keken weg op straat. Maar nu is dat veranderd, als ze weten wie je bent … Nu roepen ze me zelfs toe "aaah broer hoe gaat het".* (Wijkmeester, veldnotities)

Ten tweede zijn de contacten en interpersoonlijke praktijken bij **mannen en vrouwen** sterk gescheiden. Professionele krachten ervaren dat, voornamelijk voortkomend uit hun cultuur, veel bewoners het sociale leven gescheiden willen houden. Daarnaast hebben mannen en vrouwen andere ontmoetingsplaatsen. Voor mannen is de moskee de belangrijkste ontmoetingsplaats, vrouwen ontmoeten elkaar meer rond de eigen woning en tijdens activiteiten in de wijk.

Het buurtwerk organiseert de meeste van haar activiteiten voor zowel mannen als vrouwen, omdat zij er voor alle buurtbewoners willen zijn. Toch blijft het moeilijk om mannen te bereiken en willen sommige vrouwen niet deelnemen aan activiteiten wanneer die openstaan voor mannen (St). Het buurtwerk komt daarom deels tegemoet aan dat verlangen en organiseert een aantal activiteiten uitsluitend voor vrouwen:

> *"Wij proberen zo veel mogelijk open te staan voor zowel mannen als vrouwen. Maar we weten dat we daardoor ook een hele groep vrouwen niet bereiken. Omdat er toch nog heel veel vrouwen zijn die gescheiden willen zijn. Dus we proberen daar soms wel wat in tegemoet te komen zoals bij sport enzo, dat we dat inderdaad gescheiden houden. Maar andere activiteiten zoals onze daguitstappen, de kook-activiteiten en de crea staan open voor mannen en vrouwen, net zoals onze Nederlandse praatgroep. En nu zijn we ook bezig met een cursus theorie rijbewijs. En dat is ook gemengd. Dus we proberen daar toch wel … Omdat we ook wel willen laten zien aan de mensen dat we er voor iedereen zijn. En daarom dat we ook zoveel mogelijk onze activiteiten willen aanbieden voor zowel mannen als vrouwen."* (St)

9.2. Afstand-nabijheid

Dit spanningsveld gaat in op de ruimtelijkheid en de tijdelijkheid van solidariteit. Gaat het om solidariteit tussen mensen die zich dicht bij elkaar bevinden in tijd en ruimte? Of gaat het om solidariteit tussen mensen die zich op een zekere fysieke en temporele afstand van elkaar bevinden en die dus gemedieerd wordt door instituties die die fysieke afstand helpen overbruggen?

Nabijheid is een belangrijke factor voor solidariteit in Nieuw-Sledderlo. Hoe kleiner de fysieke afstand, hoe meer contacten er zijn tussen bewoners en hoe makkelijker en spontaner solidariteit in diversiteit tot stand komt. Ten eerste bestaan de meest diepgaande banden en interpersoonlijke praktijken in de directe woonomgeving (straat, appartementsgebouw). Op grotere schaal heerst er ten tweede een verbondenheid binnen Nieuw-Sledderlo, maar niet op het niveau van het ganse stadsdeel Groot-Sledderlo. Beroepskrachten in de wijk proberen zeer lokale vormen van solidariteit te ondersteunen, maar in het kader van LO2020 pogen ze om met fysieke ingrepen en sociale interventies ook solidariteit op een hoger schaalniveau te creëren of versterken.

Doorheen het rapport is al een aantal keer aangehaald dat wijkbewoners die **erg dicht bij elkaar wonen** makkelijker in contact komen met elkaar, elkaar beter kennen en meer zorg dragen voor elkaar en elkaars woning. De verbondenheid op het niveau van de wijk blijft eerder beperkt tot het wijkgevoel.

Dat **fysieke afstand** een **drempel** is voor meer diepgaande banden en interpersoonlijke praktijken van solidariteit, blijkt ook uit de relaties tussen bewoners die voor de afbraak van de eerste appartementsgebouwen samen in één blok woonden en nadien verspreid over de wijk werden herhuisvest. Voor de verhuis hadden buren heel goede banden met elkaar, gingen ze vaak bij elkaar op bezoek, was er een familiegevoel in het gebouw, ... Na de verhuis zijn die banden grotendeels uitgedoofd. Wanneer ze elkaar op straat tegen komen zeggen ze nog dag tegen elkaar, maar de interpersoonlijke praktijken van voorheen en het intense gevoel van samenhorigheid zijn er niet meer.

Nieuw Dak, de wijkmanager en het buurtwerk ondersteunen het samenleven in de directe woonomgeving op verschillende manieren. Hoewel de interventies verschillen, is er steeds een focus op het organiseren van ontmoetingen tussen buren. In het verleden nam Nieuw Dak het initiatief om 'woonkamerbabbels' in de appartementsgebouwen te organiseren in samenwerking met de buurtwerker. De inkomhal van een appartement werd ingericht met zetels, naar het voorbeeld van een woonkamer, en bewoners werden uitgenodigd om samen na te denken over wat goed en minder goed loopt in hun appartementsblok, hoe het samenleven zo goed mogelijk kan worden vormgegeven tot de vervangingsnieuwbouw. De wijkmanager en buurtwerker namen op een aantal plaatsen in de wijk samen met bewoners het initiatief tot een buurt BBQ. Dit gebeurde zowel met een groepje bewoners van één appartementsgebouw als een aantal bewoners uit huizen die in aangrenzende straatjes wonen.

Met het masterplan is de aandacht voor interventies op dit kleine schaalniveau echter ingeperkt. In de nieuwe appartements- en duplexwoningen is er wel actief ingezet om en het samenleven van bij de start goed vorm te geven met bijvoorbeeld de bewonersvergadering (zie eerder). Maar de proactieve inzet in andere appartementsblokken zoals met woonkamerbabbels zijn weggevallen. De aandacht is verschoven naar het creëren en ondersteunen van contacten en solidariteit op grotere schaal.

Op het **ganse wijkniveau van Nieuw Sledderlo** komen interetnische, persoonlijke contacten weinig spontaan tot stand. Het 'wij-gevoel' en de verbondenheid leven wel op het wijkniveau. Het buurthuis

zorgt door het organiseren van activiteiten en het samenbrengen van mensen voor ontmoetingen tussen bewoners verspreid over de wijk, die regelmatig uitgroeien tot vriendschappen. Ook met de ingrepen in de publieke ruimte in het kader van LO2020 wil men ontmoetingen creëren tussen mensen die wat verder van elkaar wonen in Nieuw-Sledderlo. Met name het Groen Hart beoogde en bereikte dit doel. Terwijl ontmoetingsplaatsen voorheen geconcentreerd waren rond de woning – binnenpleintjes, groene stukken voor het appartementsgebouw, … – is er nu een centrale ontmoetingsplek voor de ganse wijk.

> *Nu is er wel het Groen Hart, dat is een heel belangrijke plek voor de wijk. Het is echt een ontmoetingsplek. In de zomer komen daar heel veel mensen en groeit er ook contact tussen wijkbewoners. Daarvoor hadden mensen wel contact en samenhorigheid met hun buren, bijvoorbeeld in de zijstraatje van huizen. Maar dat bleef echt wel beperkt tot dichte buren. In het Groen Hart komen mensen ook veel meer in contact met mensen van andere plekken van de wijk. Het is echt een heel belangrijke plek geworden. Ook de speelveldjes aan huizen en appartementen hebben een ontmoetingsfunctie. En die zijn ook beter gemaakt in laatste jaren door wat bankjes en speeltuigen te plaatsen.* (Gesprek GI, veldnotities)

Toch is de afstand[13] tussen bepaalde appartementsgebouwen en het Groen Hart te groot om te overbruggen voor sommige bewoners (BW 1, GI). Zij komen veel minder vaak naar het park en komen dus ook minder in contact met bewoners van elders in de wijk.

De solidariteit in diversiteit die al dan niet spontaan groeit op zeer kleine schaal en op wijkniveau, overschrijdt de grenzen van de wijk niet tot andere delen van **Groot-Sledderlo** (zie ook 9.1). Alle wijkdelen (Nieuw- en Oud-Sledderlo en Terboekt) zijn als *"eilanden met weinig onderlinge sociale contacten"* (Wijkleidraad Genk Zuid, 2014). Het overbruggen van deze fysieke grenzen en het creëren van interactie en een gevoel van verbondenheid over gans Groot-Sledderlo is een doelstelling van het masterplan LO2020.

Dit gebeurt ten eerst door bewoners te stimuleren de andere deelwijken te bezoeken zodat er ontmoetingskansen ontstaan. De wijkmanager en het buurtwerk nodigen bij bepaalde activiteiten ook de bewoners van alle deelwijken uit met hetzelfde doel voor ogen:

> *"Een paar maanden geleden hebben we het nieuwe jeugdcentrum geopend in Sledderlo. We hebben daar de hele wijk uitgenodigd. Niet alleen de bewoners [van Nieuw-Sledderlo], want jeugdwelzijnswerking is voornamelijk voor Nieuw-Sledderlo omdat daar ook de meeste kansengroepen zijn. Maar we kiezen er bij dat soort dingen voor om altijd de volledige wijk uit te nodigen. Dat mensen al eens komen kijken, eerste stap, gewoon eens een voet in een ander deel van de wijk zetten. Hetzelfde, we hebben nieuwjaarsreceptie gedaan in een ander deel van de wijk en daar ook mensen van verschillende verenigingen gevraagd om daar eens mee te werken."* (SG)

Ook de inspraakmomenten van bewoners in het kader van LO2020 worden aangegrepen om bewoners uit verschillende deelwijken in contact te brengen met elkaar. Er werden verschillende werkgroepen opgestart waarin bewoners volgens eigen interesse konden aansluiten en participeren waar dus mensen met een gemeenschappelijke interesse werden samengebracht (cfr. verbinding in 8.1.).

Tot slot stelt de stad in haar communicatie Groot-Sledderlo als geheel voor in plaats van de deelwijken te benoemen. Bij de eerste Dag van het Park die in 2014 in Genk werd georganiseerd, vonden bijvoorbeeld activiteiten plaats in het Groen Hart in *Sledderlo* (en niet Nieuw-Sledderlo) (zie figuur 18).

---

[13] Op rustig wandeltempo is het ongeveer tien minuutjes wandelen tussen de verst gelegen appartementen tot het Groen Hart.

Ook dit moet ertoe bijdragen dat bewoners Groot-Sledderlo als hun wijk ervaren alsook de wijk in haar geheel voorstellen bij andere Genkenaren.

Figuur 18. Flyer Dag van het Park 2014

10. Besluit

Nieuw-Sledderlo is een woonwijk met ongeveer 2.000 bewoners in het zuiden van Genk en maakt deel uit van het stadsdeel Groot-Sledderlo. Het overgrote deel van de woningen zijn sociale huurwoningen van de SHM Nieuw Dak. De bewoners hebben diverse herkomsten maar een grote meerderheid, zo'n zeventig procent, heeft een Turkse herkomst. Door incidenten in het verleden draagt Nieuw-Sledderlo al lang een negatief imago en de naam 'Klein Chicago' met zich mee. Nochtans wonen heel veel bewoners graag in de wijk en hebben ze een band met Nieuw-Sledderlo en met buurtbewoners. Een gevoel 'wij van Sledderlo' leeft in de wijk. Buren brengen samen tijd door, zorgen voor elkaar en elkaars kinderen, houden de woning in de gaten tijdens vakantieperiodes, … Tussen wijkbewoners groeie nook hechtere vriendschapsbanden. In die goede contacten verdwijnen etnisch culturele verschillen naar de achtergrond. Er groeit een convivialiteit waarbij diversiteit een realiteit is en waarbij niet de diversiteit centraal staat maar wel de positieve, persoonlijke band.

'Plaats' staat centraal in het verbinden van mensen en de solidariteit in diversiteit die in Nieuw-Sledderlo bestaat. Het is de gedeelde woonwijk die een verbondenheid en een 'wij-gevoel' creëert over etnisch culturele grenzen heen. Het is ook de woonwijk die bewoners aanzet om zich te engageren en hun bekommernissen publiek te maken.

Deze plaats, Nieuw-Sledderlo, wordt ruimtelijk sterk hertekend met het Masterplan LO2020. Dit plan werd in 2008 opgestart door de stad Genk, in nauwe samenwerking met Nieuw Dak en het buurtwerk, omdat de appartementsgebouwen bouwfysisch niet meer voldoende kwaliteitsvol zijn en vervangen worden door nieuwbouw en omdat de wijk kampt met een aantal sociale en ruimtelijke knelpunten die het samenleven onder druk zetten. Dit plan moet niet alleen in de enge zin de woonkwaliteit verbeteren, maar de gehele wijk tot een fijnere woonwijk maken, het samenleven bevorderen en interactie tussen bewoners creëren.

Met het oog op het creëren en ondersteunen van bestaande interpersoonlijke praktijken was het inrichten van nieuwe ontmoetingsplaatsen in de publieke ruimte en rond de nieuwbouwwoningen een belangrijke veranderingen in het Masterplan. Er werd een nieuw park (Groen Hart) ingericht en de voormalig ongebruikte groene ruimten rondom de woningen worden omgevormd tot leef- en speelplekken. Ontmoeting is immers een belangrijke bron van solidariteit in deze case. Contacten waren voorheen veel meer beperkt tot de directe woonomgeving (eigen appartementsgebouw, straat) of etnische gemeenschap. Het Groen Hart is geworden tot een levendig, centraal hart in de wijk waar bewoners van overal in de wijk elkaar ontmoeten. De binnenpleintjes geven buren een plaats om elkaar (beter) te leren kennen en om samen interpersoonlijke praktijken op te zetten (bv. buurt-BBQ).

Het buurthuis is ook een belangrijke ontmoetingsplek. Het is als een kruispunt waar bewoners van alle etnisch culturele herkomsten en alle plekken in de wijk langskomen en elkaar (kunnen) ontmoeten. Er vinden activiteiten plaats, op initiatief van bewoners of het buurtwerk, waarbij bewoners nieuwe contacten leggen die vaak uitgroeien tot vriendschappen. Het buurtwerk zet sterk in op het bekomen van een etnisch cultureel gemixte groep bij activiteiten. Een gendermix is niet vanzelfsprekend. De aanwezigheid van mannen weerhoudt sommige vrouwen om deel te nemen. Toch organiseert het buurtwerk bijna alle activiteiten voor vrouwen én mannen, omdat het buurthuis er is voor alle bewoners.

Naast ontmoeting zijn gedeelde waarden en normen een tweede belangrijke bron van solidariteit in Nieuw-Sledderlo. Een gedeelde cultuur of religie maakt het voor bewoners makkelijker om in contact te treden en elkaar te begrijpen. De Turkse en Marokkaanse gemeenschappen – de grootste in de wijk – hebben bovendien eigen ontmoetingsplaatsen, namelijk de moskee. Op schaal van de directe woonomgeving is een dergelijk gedeeld waardenkader minder van belang en worden culturele en religieuze verschillen makkelijker overschreden. Daar zijn gedeelde normen of concrete handelingsrichtlijnen van belang. Het kennen en zich houden aan gemaakte afspraken zijn belangrijk om goed samenleven en –wonen mogelijk te maken/houden.

LO2020 moet niet alleen het leven van bewoners aangenamer maken, zoals hierboven beschreven, maar moet ook het negatieve imago (of negatieve sense of place) aanpakken. Doordat de wijk er beter uitziet en de woonkwaliteit verbetert, maar ook door bewoners van buiten Nieuw-Sledderlo naar de wijk te trekken en gerichte acties op te zetten, bijvoorbeeld in de pers, moet het negatieve beeld dat bij veel Genkenaars leeft positief veranderen.

Het Masterplan brengt nog een andere dynamiek teweeg. Nieuw Dak, het buurtwerk en de wijkmanager betrekken zo veel mogelijk bewoners met laagdrempelige activiteiten en enthousiasmeren een kleine groep om zich op een meer structurele en tijdrovende manier te engageren voor de wijk als 'ambassadeur'. Zo werden bewoners van Nieuw-Sledderlo een actieve partner in de ontwikkeling en uitwerking van LO2020. De beroepskrachten in de wijk creëerden een ruimte waar bewoners hun wensen, problemen en ideeën publiek maken waardoor bewoners de wijk mee vormgeven.

Dit engagement of het zich samen inzetten voor de wijk zorgt net als het deelnemen aan activiteiten en het collectieve gevoel van een gedeelde wijk of thuis voor verbinding tussen bewoners. Al deze verbindende factoren maken dat de bewonersgroep in Nieuw-Sledderlo uitgroeit tot een sociale gemeenschap. Deze sociale gemeenschap biedt bewoners een veilige setting waarin kwesties als culturele erkenning bespreekbaar worden gemaakt. Als we inzoomen op appartementsgebouwen, zien we dat nieuwe bewoners zich moeten inschikken in de bestaande gemeenschap. Iedere blok heeft zijn eigen manier van samenleven waarin een nieuwkomer zijn plaats moet vinden. In het verleden kwamen bewoners op voor een kwaliteitsvolle woning en woonomgeving en groeide een politieke gemeenschap. Ondersteund door het buurtwerk ondernamen zij acties om hun grieven publiek te maken en hun recht op kwaliteitsvol wonen op te eisen. Met een veranderde rol van beroepskrachten in de wijk en een prioritaire focus om overleg en samenwerking, wordt niet meer ingezet op burgerschapspraktijken bij bewoners.

Tot slot, het wij-gevoel leeft sterk in Nieuw-Sledderlo en bewoners (her)kennen elkaar goed. Deze solidariteit creëert echter sterke grenzen ten aanzien van buitenstaanders. Met andere delen van Groot-Sledderlo, namelijk Oud-Sledderlo en Terboekt, bestaan geen banden of een wijkgevoel. Ook daarop moet LO2020 ingrijpen. Door de deelwijken met nieuwe wandel-, fiets- en autowegen te verbinden, door gezamenlijke activiteiten op te zetten en door het stadsdeel als één wijk voor te stellen, willen de beroepskrachten in Nieuw-Sledderlo contacten en interpersoonlijke praktijken van solidariteit opschalen tot Groot-Sledderlo.

Bibliografie

Geanalyseerde documenten

Actieplan: Stebo – buurtwerk Sledderlo – 2014-2015.

Bracke, E. (2009). Het succes van stadsbrede wijkontwikkeling. *Weliswaar.be,* 86, 24-26.

Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d. *Presentatie spreken door ruimte. Case: Sledderlo, Genk.* Geraadpleegd via http://www.complexestadsprojecten.be/Documents/11.3_Genk_LO2020/Presentatie%20spreken%20door%20ruimte.pdf

Kenniscentrum Vlaamse Steden, s.d., b. *Masterplan.* Geraadpleegd via http://www.kenniscentrumvlaamsesteden.be/samenwerken/participatie/interessante%20participatietrajecten/Masterplan/Pages/default.aspx

Kenniscentrum Vlaamse Steden, 2012. *Van geïsoleerde sociale woonwijk tot volwaardige stadsdeel.* Geraadpleegd via http://www.complexestadsprojecten.be/Paginas/Genk_Lo2020.aspx

Nieuw Dak: jaarverslagen 2011, 2012, 2013.

Nieuwsbrieven LO2020: april 2008; oktober 2008; februari 2009, juli 2009; mei 2011

Presentatie infoavond bewoners (i.k.v. participatie LO2020): 30/11/2009

Verslagen workshops met bewoners (i.k.v. participatie LO2020): 19/05/2008; 02/09/2008; 04/02/2009.

Wijkschets Nieuw Sledderlo (2014). Opgesteld door de wijkmanager.

Wijkleidraad Nieuw Sledderlo (2014). Opgesteld door de wijkmanager.

Academische referenties

Curley, A. M. (2010). Neighborhood Institutions, Facilities, and Public Space: A Missing Link for HOPE VI Residents' Development of Social Capital? *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research,* 12 (1), 33-64.

Debruyne, P. & Vandenabeele, J. (2015). Burgerschap als praktijk. *Ruimte & Maatschappij*, 7 (1), 45-68.

Debusschere, E., Vandekerckhove, B., & Van Bortel, G. (2003). *Onderzoeksrapport: huurdersparticipatie in de sociale huisvesting.* Leuven/Gent: Steunpunt Ruimte & Wonen.

De Meulder, B., Ryckewaert, M., Shannon, S., Gosseye, J., Van Moer, K. (2007). *Projectdefinitie voor de opmaak van een masterplan voor Groot Sledderlo*: OSA – KULeuven

Ryckewaert, M. (2006). Wonen bij Ford. Satellietstad Sledderlo, van *company town* tot modelwijk. In K. Van Herck & T. Avermaete (red.), *Wonen in welvaart. Woningbouw en wooncultuur in Vlaanderen, 1948-1973*, pp. 203, 215. Rotterdam: Uitgeverij 010 & Vai/ CVAa.

Lijst geïnterviewden

Organisatie	Functie	Code
Nieuw Dak	Directeur	ND 1
	Voormalig directeur	ND 2
	Diensthoofd wijk- en bewonerszaken	ND 3
	Maatschappelijk assistent	ND 4
Stebo	Buurtwerker	St
Stad Genk	Wijkmanager	SG
LiSS vzw	Straathoekwerker	Li
GIGOS vzw (kinderwerking)	Jeugdwelzijnswerker	GI
Mickey Mouse school	Directeur	MS
Bewoners	Bewoner 1 Vrouw, Marokkaanse herkomst	BW 1
	Bewoner 2 Man, Marokkaanse herkomst	BW 2
	Bewoner 3 Vrouw, Turkse herkomst	BW 3
	Bewoner 4 Man, Spaanse herkomst	BW 4
	Bewoner 5 Vrouw, Nederlandse herkomst	BW 5
	Bewoners 6 en 7* Man en vrouw, Belgische herkomst	BW 6 en BW 7
	Bewoner 8 Vrouw, Turkse herkomst	BW 8
	Bewoner 9 Vrouw, Turkse herkomst	BW 9
	Bewoner 10 Vrouw, Turkse herkomst	BW 10
	Bewoner 11 Man, Marokkaanse herkomst	BW 11
	Bewoner 12 en 13* Zoon en moeder (Turkse herkomst)	BW 12 en BW 13

** In het gesprek waren beide bewoners tegelijkertijd aanwezig.*

Observatiemomenten

20/10/2014 Meeloopdag met wijkmeester

10/01/2014 Kijkdag woningen nieuwbouw + bewonersfeestje voor omliggende appartementen

20/01/215 Dag aanwezig in de wijk (rondlopen, buurthuis, meelopen met wijkmeester)

13/02/2015 Bijeenkomst nieuwe huurders Kopeikstraat (duplexwoningen en appartementen)

23/02/2015 – 06/03/2015: twee weken inleefperiode

Activiteiten tijdens deze periode:

- Cultuur-koken (in buurthuis)
- Ontbijt in Turkse moskee
- Zumba (in buurthuis)
- Kookactiviteit Marokkaanse vrouwen (in buurthuis)
- Crea-namiddag (i.s.m. Vorming plus Limburg) (in buurthuis)
- Avondvergadering voorbereiding Dag van het Park (in buurthuis)

09/03/2015 Eerste bewonersvergadering Kopeikstraat (duplexwoningen en appartementen)

31/05/2015 Dag van het Park

Bijlage 1: Overzicht geïnterviewde beroepskrachten Nieuw-Sledderlo

Organisatie en functie	Beschrijving van functie
Nieuw Dak - directeur	De directeur staat aan het hoofd van de sociale huisvestings-maatschappij Nieuw Dak.
Nieuw Dak – voormalig directeur	De directeur stond aan het hoofd van de sociale huisvestings-maatschappij Nieuw Dak.
Nieuw Dak – diensthoofd wijk- en bewonerszaken	De dienst wijk- en bewonerszaken begeleidt bewoners individueel in zijn/haar woon- en leefsituatie. Daarnaast ondersteunt ze bewonersgroepen op het vlak van samenleven, doet ze aan verhuisbegeleiding en staat ze in voor de controle en het onderhoud van gemeenschappelijke delen in appartementsgebouwen. Ze staat tot slot in voor het onthaal van nieuwe bewoners. De dienst bestaat uit maatschappelijk assistenten, wijkmeesters, een verhuisbegeleider en een administratief medewerker. Ze wordt gecoördineerd door het diensthoofd.
Nieuw Dak – Maatschappelijk assistent	In iedere wijk waar Nieuw Dak woningen verhuurt is een maatschappelijk assistent aangesteld die deel uitmaakt van de dienst wijk- en bewonerszaken. De maatschappelijk assistent focust voornamelijk op het ondersteunen van initiatieven van huurders rond het samen leven of het verbeteren van de leefkwaliteit, of ontwikkelt zelf dergelijke initiatieven. Daarnaast doet hij/zij aan individuele begeleiding van huurders. Daarvoor werkt hij/zij samen met andere diensten zoals het Centrum Algemeen Welzijnswerk.
Stebo vzw - buurtwerker	De buurtwerker in Nieuw-Sledderlo focust op twee pijlers. Ten eerste begeleidt ze bewoners individueel bij vragen of problemen (bij v. administratieve problemen, in contact brengen met andere diensten). Een tweede focus is het organiseren van verbindingen tussen bewoners. Dit door activiteiten te organiseren waarin ontmoeting en 'op een aangename manier leren' centraal staan. De buurtwerker maakt deel uit van Stebo vzw. Deze organisatie is actief in Limburg en werkt binnen de domein buurtopbouwwerk, energie, ondernemen, werken en wonen.
Stad Genk - wijkmanager	De dienst wijkontwikkeling van de stad Genk zet zich in voor het samenleven en de leefbaarheid in alle stadsdelen. Voor ieder stadsdeel is één wijkmanager verantwoordelijk. Zij leggen verbindingen tussen verschillende beroepsorganisaties en verenigingen. Ze zijn ook een brugfiguur tussen de stad enerzijds en bewoners en professionele organisaties in de stadsdelen anderzijds. Ze geven informatie door in beide richtingen. De wijkmanager in Groot-Sledderlo speelt een belangrijke rol in het masterplan LO2020. Ze geeft informatie over het masterplan aan bewoners, organiseerde participatiemomenten, verzamelt vragen en klachten bij bewoners en brengt die over aan andere betrokken partijen binnen het masterplan. Samen met het buurtwerk en Nieuw Dak neemt de wijkmanager ook allerlei initiatieven in Nieuw-Sledderlo om bewoners samen te brengen en het samenleven te ondersteunen.

Liss vzw - straathoekwerker	Het straathoekwerk in Nieuw-Sledderlo richt zich tot jongeren. De straathoekwerker is voor hen een aanspreekpunt. Dit niet vanuit een visie op overlastbestrijding. Vertrekpunt is de leefwereld van de jongere en zijn of haar vragen, bijvoorbeeld met betrekking tot school of werk. Indien nodig verwijst de straathoekwerker jongeren door naar specifieke diensten. De straathoekwerker ondersteunt jongeren ook als zij zelf initiatieven opzetten (bijv. voetbaltornooi).
GIGOS vzw – jeugdwelzijnswerker (kinderwerking)	GIGOS vzw doet aan jeugdwerk voor maatschappelijke kwetsbare jongeren. Het biedt een groepsgericht vrijetijdsaanbod aan, vervult een brugfunctie naar andere maatschappelijke instellingen en neemt een signaal- en belangenbehartigingsfunctie op. De kinderwerking is er voor kinderen van 5 tot 10 jaar oud. Deze werking organiseert speelse, educatieve en sportactiviteiten en werkt op die manier aan alle ontwikkelingsdomeinen van deze leeftijdsgroep.
Mickey Mouse - schooldirecteur	De directeur staat aan het hoofd van de school 'Mickey Mouse – De Sleutel' school. Dit is een Vrije Basisschool in Nieuw-Sledderlo.